

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารงานเขียนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นส่วนหนึ่งซึ่งจะช่วยให้เห็นแนวทางหรือหลักการของการศึกษาวิจัยโดยใช้เทคนิคชั้น ในการทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารงานเขียนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะได้นำเสนอไปตามลำดับดังนี้

1. โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน (RIT)

โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน (RIT) เป็นโครงการเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาโครงการหนึ่ง ซึ่งศูนย์นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา (INNOTECH) อันเป็นศูนย์หนึ่งขององค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAMEO) เป็นผู้วางแนวทางและดำเนินงานนี้ร่วมกับกรมสามัญศึกษาในนามของกระทรวงศึกษาธิการ โครงการนี้มีลักษณะเป็นโครงการวิจัย ซึ่งได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้ คือ การทดลองเบื้องต้น (Try-out) การทดลองขอม (Pre-experiment) การทดลองจริง (Experiment) และขั้นนำไปใช้ (Demonstration) (โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน 2529 หน้า (10)) ในระยะเวลา 2½ ปี ได้เริ่มดำเนินงานตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2520 โดยมีสำนักงานโครงการตั้งอยู่ที่โรงเรียนเมืองใหม่ (ชลอราษฎร์ รังสฤษดิ์) จังหวัดลพบุรี

RIT เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ย่อมาจากคำว่า Reduced Instructional Time แปลว่า การลดเวลาการสอน อันหมายถึงการจัดระบบการเรียนการสอนที่พยายามจะลดเวลาที่ครูจะต้องสอนนักเรียนหรือเกี่ยวข้องกับนักเรียนให้น้อยลงกว่าอัตราเวลาที่ครูใช้อยู่ในปัจจุบันโดยไม่ทำให้คุณภาพการศึกษาหรือผลการเรียนของนักเรียนลดลงกว่าเดิม เมื่อครูมีเวลาเหลือจากการสอนก็สามารถนำไปปรับปรุงคุณภาพการสอนของตน

เอง เช่น การเตรียมอุปกรณ์ เตรียมการสอน การช่วยเหลือเด็กที่เรียนอ่อนหรือสามารถ
รับการการสอนได้มากขึ้น (กรณีครูไม่ครบชั้นเรียน) จึงเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ
การสอนของครู ดังนั้นจึงเรียกชื่อว่า "โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน"
(อาคม จันทรสุนทร และคณะ 2521 หน้า 1) หลังจากที่โครงการส่งเสริมสมรรถภาพ
การสอนได้ทำการวิจัยออกแบบ และสร้างสื่อการเรียน โดยใช้นักเรียนตามหลักสูตร
ประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 และนำไปใช้กับโรงเรียนประถม
ศึกษาที่อยู่ในโครงการทดลองที่จังหวัดชลบุรีแล้ว ปรากฏผลดังนี้

(1) คำนวณลดเวลาการสอนของครูเมื่อเทียบกับเวลาที่ครูใช้สอนในโรงเรียน
ทั่ว ๆ ไปลดโดยเฉลี่ยในวิชาต่าง ๆ โดยประมาณ ดังนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	ลดเวลาสอนได้ 20-30% (หลังจากภาคเรียนที่ 2 ไปแล้ว)
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	ลดเวลาสอนได้ 30-50%
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3, 4	ลดเวลาสอนได้ 40-60%
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 6	ลดเวลาสอนได้ 50-80%

(2) คำนวณสัมฤทธิ์ผลในการเรียนของนักเรียนที่เรียนจากสื่อการเรียนปรากฏว่าไม่
มีวิชาใดต่ำกว่าโรงเรียนทั่ว ๆ ไป มีหลายวิชาในบางชั้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า
โรงเรียนทั่ว ๆ ไป

(3) คำนวณการจัดสื่อการเรียน และวัสดุหลักสูตรสำหรับครูและนักเรียน ส่วนใหญ่
เป็นเทคโนโลยีที่สามารถจัดทำได้จริงในประเทศไทยโดยราคาไม่แพง

(4) คำนวณบรรยากาศในชั้นเรียน นักเรียนสนุกสนานในการเรียนมีความรับผิดชอบ
มีวินัยในตนเอง และสามารถเรียนได้ด้วยตนเอง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2523
หน้า 107)

ต่อมาได้มีการนำสื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนไปทดลอง
ใช้ในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศทุกภาคภูมิศาสตร์ของประเทศ และได้ทำการวิจัยเพื่อประเมินผลการ

ใช้สื่อการเรียนของโครงการหลาย ๆ ครั้ง เช่น ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ และคณะ (2526) ซึ่งได้ทำการวิจัย เรื่อง การทดลองใช้สื่อการเรียน อาร์ โอ ที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 ปีการศึกษา 2524 ในจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ศรีสะเกษ ลพบุรี และปัตตานี ไสว อางหาญ และคณะ (2526 หน้า 76) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าของการใช้สื่อการเรียนของ RIT ในจังหวัดมหาสารคาม เมื่อปีการศึกษา 2524 เป็นต้น ปรากฏว่าผลของการวิจัยมีความสอดคล้องกับผลที่โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนไคศึกษาไว้ ตามที่ได้อธิบายมาแล้ว ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่าสื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนสามารถลดเวลาเรียนของนักเรียนและเวลาที่ครูต้องสอนนักเรียนลงได้ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเดิมเป็นส่วนใหญ่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในโครงการฯ ไม่ว่าจะเรียนอยู่ในโรงเรียนขนาดเล็ก หรือโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้นก็ตาม ไม่แตกต่างไปจากนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ (โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน, 2529 หน้า (10)-(11))

2. โครงการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยใช้สื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน (RIT) หรือโครงการ ๒๒๕.

ปัญหาของการประถมศึกษาที่สำคัญประการหนึ่ง ก็คือ ปัญหาทางด้านความเสมอภาคของคุณภาพทางการศึกษาระหว่างโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก กับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ โดยปรากฏจากรายงานการวิจัยประสิทธิภาพโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งทำการศึกษาโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520) พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กต่ำกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ สอนง เครือมาก (2522 หน้า 106-107) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเรียนจากหลักสูตรประถมศึกษา 2521 ฉบับร่างครั้งแรก และ สุทธิกุล โนนันท์ (2522 หน้า 112-113) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มทักษะภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเรียนจากหลักสูตร

ประถมศึกษา 2521 ฉบับร่างครั้งแรก ก็ปรากฏผลสอดคล้องกันว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 ของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กต่ำกว่าในโรงเรียนขนาดใหญ่ ต่อมาในปี
 การศึกษา 2524 เกียรติ อัมพรายนธ์ และคณะ (2526 หน้า 146) ได้ทำการศึกษา
 ปัญหาและรูปแบบเพื่อปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในจังหวัดนครสวรรค์ โดยได้
 ทำการศึกษาลักษณะสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนด้วย ปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 ของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก กลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ และภาษาไทย ต่ำกว่า
 โรงเรียนที่มีขนาดปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าโรงเรียนประถมศึกษา
 ขนาดเล็กมีคุณภาพการศึกษา ต่ำกว่าโรงเรียนประถมศึกษาขนาดปกติหรือขนาดใหญ่

การที่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่า
 นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ เป็นเพราะว่าส่วนมากแล้วโรงเรียนประถม
 ศึกษาขนาดเล็กมักมีครูไม่ครบชั้นเรียน ขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น อาคาร
 สถานที่ วัสดุอุปกรณ์การสอนที่จะให้บริการแก่นักเรียน การมีครูไม่ครบชั้นเรียนและ
 ขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกในการสอน ทำให้ครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้
 เหมาะสมและสอดคล้องตามที่หลักสูตรประถมศึกษา 2521 ต้องการได้ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญ
 ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณภาพ หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทั้งนี้เพราะว่าบรรยา
 ภาภายในชั้นเรียน การควบคุมชั้น และสื่อการเรียนเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์สูงกับผล
 สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน (เจริญ การบุญ และ กรมวิชาการ ชำนาญในโครงการ
 ส่งเสริมสมรรถภาพการสอน, 2528 หน้า (3))

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้มองเห็น ความสำคัญของปัญหา
 นี้ และได้ดำเนินการเพื่อแก้ไขหลายประการ เช่น จัดโครงการวิทยุโรงเรียน โครงการจัด
 ชั้นเรียนสำหรับนักเรียนสองกลุ่มอายุ โครงการจักรยานส่งเสริมการศึกษาภาคบังคับ เป็นต้น
 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2529 หน้า 2) และสื่อการเรียนของ
 โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน (RIT) ก็เป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่งที่ทางสำนักงาน
 คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ริเริ่มไว้ใช้เพื่อปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียนประถม
 ศึกษาขนาดเล็ก ทั้งนี้เนื่องจากสื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน

สามารถทำให้ครูลดเวลาในการสอนทำให้ครูสอนได้หลายชั้นในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นการช่วยแก้ปัญหาครูไม่ครบชั้นเรียนได้ ในขณะที่เดียวกัน ยังสามารถทำให้คุณภาพของนักเรียนสูงขึ้น และสูงเท่าเทียมกันไม่ว่าจะอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่และห้องดินโป่ง (โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน 2529 หน้า (8) และ (12)) นอกจากนี้ยังพบว่านักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน มีความรับผิดชอบเอื้อเพื่อเพื่อนและทำงานเป็นกลุ่มดีกว่านักเรียนที่เรียนโดยวิธีปกติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2529 หน้า 2) โดยในปีการศึกษา 2525 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการทดลองใช้วิธีการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 300 โรงเรียน ใน 7 จังหวัดในชื่อของ "โครงการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยวิธีสอนการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน (RIT)" หรือมีชื่อย่อว่า "โครงการปศ." ซึ่งมีจุดประสงค์ในการดำเนินการดังนี้

- (1) เพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีครูไม่ครบชั้นเรียน โดยวิธีแบบเรียนสำเร็จรูปของโครงการ RIT, เป็นเครื่องมือ
- (2) เพื่อลดความไม่เสมอภาคทางด้านคุณภาพระหว่างโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ และโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก
- (3) เพื่อศึกษาค่าใช้จ่ายในการจัดการเรียนการสอนโดยวิธีแบบเรียนสำเร็จรูปของโครงการ RIT, ในขณะที่มีครูไม่ครบชั้นเรียน, เปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายในการบรรจุครูครบชั้นเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีวิธีแบบเรียนสำเร็จรูปของโครงการ
- (4) เพื่อศึกษานวัตกรรมทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนที่ดำเนินการเรียนการสอนตามโครงการนี้
- (5) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และแนวทางแก้ปัญหานั้น เมื่อนำแบบเรียนสำเร็จรูปของโครงการ RIT ไปใช้จริงในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีครูไม่ครบชั้นเรียน

(โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน 2529 หน้า (1))

โดยมีวิธีการดำเนินงานดังต่อไปนี้

- (1) ดำเนินการสัมมนาบุคลากรหลัก ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการระดับจังหวัด เพื่อรับทราบนโยบายและขั้นตอนการดำเนินงาน
- (2) จัดประชุมพิเศษครูสอน โดยใช้ชุดประชุมพิเศษที่ทาง RIT จัดทำขึ้น (แถบภาพ (วีซีโอ) ประกอบแบบฝึก)
- (3) มีการนิเทศติดตามผล โดยวิธีต่าง ๆ เช่น นิเทศโดยตัวบุคคล โดยทาง จกหมายชาว และแบบบันทึกนิเทศ เป็นต้น
- (4) ประเมินผลเมื่อนำไปการศึกษา ซึ่งมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ
  - 4.1 ไขข้อสงสัยของวัสดุสัมฤทธิ์ทางการเรียน
  - 4.2 จัดสัมมนาครูและบุคลากร เพื่อรวบรวมปัญหา ข้อเสนอแนะ และหาแนวทางการแก้ปัญหา

(โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน 2529 หน้า (16))

ต่อมาในปีการศึกษา 2526 ได้ขยายการทดลองการใช้สื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนเพิ่มขึ้นอีก 10 จังหวัด เมื่อทำการประเมินผลการทดลองทั้ง 2 ปีการศึกษาที่ผ่านมา ปรากฏว่าสื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนสามารถช่วยปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กได้ ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงกำหนดที่จะนำสื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก (มีนักเรียนไม่เกิน 120 คน) ทุกจังหวัด (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2529 หน้า 3) โดยมีนโยบายค่อย ๆ ขยายจังหวัดและโรงเรียนเพิ่มขึ้นทุกปี จนกระทั่งในปีการศึกษา 2529 มีจังหวัดเข้าร่วมในโครงการทั้งหมด 49 จังหวัด สำหรับจังหวัดเชียงใหม่เข้าร่วมโครงการตั้งแต่ปีการศึกษา 2528

3. สื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน

สื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน มีลักษณะ เป็นสื่อผสม ซึ่งประกอบด้วยสื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์ และสื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ โดยสื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์นั้นประกอบด้วย

ด้วย แบบเรียนหลัก และแบบเรียนประกอบ ส่วนสื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์นั้น มีทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่โครงการจัดส่งมาให้พร้อมทั้งแบบเรียน และที่ครูหรือนักเรียนต้องจัดหาตนเองจากในโรงเรียนหรือชุมชน

แบบเรียนหลักของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน ถูกจัดทำขึ้นในลักษณะของแบบเรียนสำเร็จรูปที่ครูและนักเรียนสามารถนำไปใช้ได้เลย โดยให้นำเนื้อหาของทุกกลุ่มประสบการณ์ ตามหลักสูตรประถมศึกษา 2521 ในหน่วยการเรียนรู้ต่าง ๆ มาคัดแบ่งออกเป็นตอน ๆ และสร้างออกมาเป็นบทเรียน ซึ่งใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนบทเรียนละ 40 นาที ภายในบทเรียนจะประกอบไปด้วย ข้อบทเรียน เรื่อง และเนื้อหาที่จะเรียน คำแนะนำวิธีการเรียนการสอนสำหรับครูและนักเรียน กิจกรรมแบบฝึกหัดและคำเฉลยเพื่อให้นักเรียนสามารถตรวจสอบได้ด้วยตนเอง ในแต่ละบทเรียนนั้น อาจให้ครูสอนนำเป็นบางส่วน หรือตลอดบทเรียนให้นักเรียนเรียนและทำกิจกรรมด้วยตนเองหรือเป็นกลุ่ม เมื่อนักเรียนเรียนจบในแต่ละเรื่องหรือแต่ละหน่วยการเรียนรู้แล้ว จะมีบทเรียนสำหรับประเมินผลประจำหน่วยการเรียนรู้ให้ไว้ เพื่อที่ครูจะได้ใช้ตรวจสอบการผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ของนักเรียนภายในแบบเรียนที่เป็นการประเมินผลนั้นจะมีคำแนะนำสำหรับครูเกี่ยวกับวิธีการประเมินผลนักเรียน จุดประสงค์การเรียนรู้ที่จะทำการประเมิน เกณฑ์การให้คะแนน และเกณฑ์การผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ของนักเรียนรวมทั้งข้อทดสอบ และคำเฉลย (ยกเว้นบทเรียนที่เป็นการประเมินผลในกลุ่มทักษะที่จัดแบบทดสอบแยกออกไปไว้ ในแบบเรียนอีกเล่มหนึ่งต่างหาก เรียกว่า เครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ กลุ่มทักษะภาษาไทย-คณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นแบบเรียนประกอบเล่มหนึ่ง) แบบเรียนหลักของแต่ละชั้นเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 มีจำนวนชุดละ 18 เล่ม (ยกเว้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีจำนวน 17 เล่ม) ซึ่งใช้จัดการเรียนการสอนได้ตลอดปีการศึกษา ในแบบเรียนแต่ละเล่มนั้นจะมีบทเรียนในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ จัดเรียงคละกันไป เพื่อให้ครูผู้สอนมีที่ยึดโยงในการจัดกำหนดการสอนหรือตารางสอน เมื่อครูนำแบบเรียนไปใช้สามารถจัดการเรียนการสอนไปตามลำดับบทเรียนที่ได้จัดเรียงไว้ในแบบเรียนได้เลย แต่แบบเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 นั้นจะจัดแบบเรียนแยกตามกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ออกเป็นเล่ม ๆ ครูจึงต้องทำการจัดตารางสอนหรือกำหนด

การสอนก่อนที่จะใช้แบบเรียน

แบบเรียนประกอบของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน ประกอบไปด้วย แบบเรียนสำเร็จรูปบุค ชาว-เหตุการณ และวันสำคัญ เครื่องมือวัดผลการเรียนรูกลุ่มทักษะภาษาไทย-คณิตศาสตร์ แบบเรียนอบอุ่นร่างกาย ประมวลคำ บัครงาน และแบบฝึกหัดทบทวนคณิตศาสตร์ แต่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นั้น จะเพิ่มแบบฝึกหัดชุดการบ้านอีกเล่มหนึ่ง แบบเรียนสำเร็จรูปบุคชาว-เหตุการณ จะใช้สอนเป็นคาบแรกของวันจันทร์ พุธ ศุกร์ ก่อนที่จะทำการเรียนการสอนตามแบบเรียนหลัก ส่วนบทเรียนเรื่องวันสำคัญนั้น ครูจะใช้เมื่อจะถึงวันสำคัญดังกล่าว แบบฝึกหัดทบทวนคณิตศาสตร์จะใช้สอนทบทวนภายหลังจากที่ทำการเรียนการสอนตามแบบเรียนหลักครบทุกเล่มแล้ว และยังมีเวลาเหลืออยู่ ส่วนแบบเรียนประกอบอื่น ๆ นั้น จะใช้ประกอบการเรียนการสอนในแบบเรียนหลัก ตามที่บทเรียนนั้นได้ระบุไว้

วัสดุอุปกรณ์ที่จะต้องใช้ประกอบในการจัดการเรียนการสอน ตามบทเรียนในแบบเรียนหลัก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- (1) วัสดุอุปกรณ์ที่โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน จัดส่งมาให้พร้อมทั้งแบบเรียน เช่น ม้วนเทป เป็นต้น ซึ่งครูจะต้องนำมาใช้เมื่อบทเรียนได้ระบุไว้
- (2) วัสดุอุปกรณ์ที่ครูหรือนักเรียนจะต้องเป็นผู้จัดหาเอง ส่วนมากจะเป็นวัสดุอุปกรณ์หรือสื่อการเรียนที่มีอยู่แล้วในโรงเรียนหรือหาได้ง่ายในชุมชน ซึ่งในบทเรียนจะมีการบอกให้ครูนำวัสดุอุปกรณ์หรือสื่อการสอนต่าง ๆ มาใช้ประกอบการเรียนการสอนบทเรียนนั้น ๆ อยู่ในคำแนะนำสำหรับครู เช่น ให้ครูนำเทอร์โมมิเตอร์มาให้ให้นักเรียนดูประกอบการอธิบาย เป็นต้น ดังนั้นครูจึงต้องทำการศึกษามบทเรียนก่อนสอนทุกครั้ง เพื่อที่จะได้เตรียมวัสดุอุปกรณ์หรือสื่อการเรียนได้อย่างเหมาะสม ส่วนวัสดุอุปกรณ์ที่จะให้นักเรียนนำมาใช้ใน การเรียนนั้น ส่วนมากเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้เพื่อการปฏิบัติในบทเรียนกลุ่มการงาน และพื้นฐานอาชีพ หรือกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งในแบบเรียนจะมีการสั่งการล่วงหน้าก่อนที่ จะถึงบทเรียนที่ครูให้นักเรียนนำวัสดุอุปกรณ์นั้น ๆ มาใช้ประกอบการเรียนการสอน เช่น

ใบมทเรียน กอ.19.5 จะสั่งการให้นักเรียนทุกคนหาเศษผ้า ค่าย เข็ม กรรไกร และ กระดุมเก่า ๆ เพื่อนำมาใช้ในการเรียนคอนต่อไป คือบทเรียน กอ.19.6 เป็นต้น ดังนั้น ครูจึงต้องเปิดแบบเรียนกว่า บทเรียน กอ.19.6 ที่จะใช้วัสดุอุปกรณ์ดังกล่าวนั้น จะต้องใ้ นักเรียนในวันใด แล้วจึงสั่งให้นักเรียนนำวัสดุอุปกรณ์มาโรงเรียนในวันดังกล่าว

สำหรับแบบเรียนสาขา วิชาของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งเป็นแบบเรียนหลักทั้ง 18 เล่มนั้น ประกอบด้วยบทเรียนทั้งหมด 1241 บทเรียน เมื่อจำแนกออกตามลักษณะของกิจกรรม และวิธีการเรียนการสอนแล้ว สามารถจำแนกออกเป็น 4 ลักษณะใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

- (1) บทเรียนที่ให้นักเรียนเรียนด้วยตนเอง เป็นบทเรียนที่ให้นักเรียนได้ศึกษาและทำกิจกรรมหรือแบบฝึกหัดด้วยตนเอง มีคำแนะนำในการเรียน เนื้อหา ตัวอย่างของกิจกรรมหรือแบบฝึกหัด และคำเฉลยสำหรับตรวจสอบให้แก่ นักเรียน มีจำนวนทั้งสิ้น 396 บทเรียน คิดเป็นร้อยละ 31.91
- (2) บทเรียนที่ให้นักเรียนเรียนเป็นกลุ่ม เป็นบทเรียนที่ให้นักเรียนศึกษาหรือทำกิจกรรมและแบบฝึกหัดร่วมกันเป็นกลุ่ม หรือตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีคำแนะนำในการเรียน เนื้อหา กิจกรรมหรือแบบฝึกหัด และคำเฉลย ให้แก่นักเรียนมีจำนวนทั้งสิ้น 389 บทเรียน คิดเป็นร้อยละ 31.34
- (3) บทเรียนที่ให้ครูสอนนำ เป็นบทเรียนที่ให้ครูทำการสอนนำแก่นักเรียนในบางกิจกรรมหรือตลอดบทเรียน มีคำแนะนำสำหรับครู หรือชั้นสอนในการดำเนินการสอน นอกใบมทเรียน มีจำนวนทั้งสิ้น 325 บทเรียน คิดเป็นร้อยละ 26.19
- (4) บทเรียนที่เป็นการประเมินผล เป็นบทเรียนที่มีกิจกรรมเพื่อทำการทดสอบหรือประเมินผลนักเรียน เมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเมื่อสิ้นสุดหน่วยการเรียน ซึ่งอาจเป็นการประเมินผลโดยข้อทดสอบแบบอัตนัยหรือปรนัยเป็นการประเมินผลจากทักษะการปฏิบัติ หรือผลที่ได้จากการปฏิบัติของนักเรียน มีจำนวนทั้งสิ้น 131 บทเรียน คิดเป็นร้อยละ 10.58

จากรายละเอียดของจำนวนเขตเรียนลักษณะต่าง ๆ ของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่แล้วเป็นเขตเรียนที่มุ่งส่งเสริมบทบาทของนักเรียนให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองหรือเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มมากกว่าบทบาทของครูหรือการเรียนรู้จากครู ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของหลักสูตรประถมศึกษา 2521

4. การจัดการเรียนการสอนโดยอิสระของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน

จากการศึกษาจากประณิเทศครูผู้สอนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนพบว่า โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนได้เสนอแนะวิธีการจัดการเรียนการสอนโดยอิสระของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 ไว้ดังนี้

(1) การจัดชั้นเรียน ควรจัดที่นั่งและให้นักเรียนนั่งรวมกันเป็นกลุ่ม แต่ไม่ควรจัดให้นักเรียนนั่งหันหลังให้กระดานดำ การจัดกลุ่มนักเรียนจะต้องให้คละกัน คือมีทั้งนักเรียนหญิง และนักเรียนชาย ทั้งคนที่เรียนเก่ง และคนที่เรียนอ่อนเพื่อให้นักเรียนได้ช่วยเหลือกัน จำนวนนักเรียนในกลุ่มควรมีประมาณ 4-6 คน ควรให้นักเรียนภายในกลุ่มผลัดเปลี่ยนกันเป็นหัวหน้ากลุ่มคนละ 1-2 สัปดาห์ และควรที่จะมีการสับเปลี่ยนสมาชิกภายในกลุ่มโดยการจัดกลุ่มใหม่ ก่อนแต่ละครั้งหรือภาคเรียนแต่ละครั้ง

(2) การแจกแบบเรียนสำเนา ระบุแก่นักเรียนเพื่อใช้ในการเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ให้แจกแบบเรียนหลักแก่นักเรียนคนละ 1 เล่ม โดยให้นักเรียนทำกิจกรรมหรือเขียนคอมเมนต์บันทึกลงไปบนแบบเรียนนี้โดย ส่วนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 นั้นแจกแบบเรียนแก่นักเรียน 2 คน ต่อ 1 เล่ม ให้ใช้ศึกษาร่วมกัน โดยให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดหรือเขียนคำตอบลงในสมุดแบบฝึกหัดของนักเรียน เมื่อนักเรียนเรียนบทเรียนต่าง ๆ จนจบเล่มแล้วให้เก็บแบบเรียนเล่มที่ขึ้นแล้วคืนกลับนำมาคัดรวมกัน โดยแยกออกเป็นเล่ม ๆ และเก็บไว้ แล้วนำแบบเรียนเล่มใหม่มาแจกให้นักเรียนเพื่อใช้ในการเรียนการสอนต่อไป

(3) ในคาบแรกของวันจันทร์ พุธ ศุกร์ ครูต้องชี้แบบเรียน ชำว-เหตุการณ์และวันสำคัญ สอนเรื่องชำว-เหตุการณ์ ก่อนที่จะทำการสอนบทเรียนในแบบเรียนหลัก สำหรับวันอังคารและพฤหัสบดีนั้นในคาบแรกครูต้องทำการตรวจสอบสุขภาพของนักเรียน ส่วนบทเรียนเรื่องวันสำคัญต่าง ๆ นั้นให้สอนเมื่อจะถึงวันสำคัญดังกล่าว

(4) การจัดการเรียนการสอนในแต่ละวันนั้น ครูจะต้องทำการสอนไปตามลำดับบทเรียนที่จัดไว้ให้ในแบบเรียน วันละ 7 บทเรียน โดยปฏิบัติตามคำแนะนำ คำสั่งหรือวิธีการเรียนการสอนที่ให้ไว้แบบเรียนอย่างเคร่งครัด ไม่สอนข้ามกิจกรรมหรือข้ามขั้นตอน ส่วนแบบเรียนประกอบอื่น ๆ นั้น ครูจะต้องแจกเพิ่มให้นักเรียนใช้ถ้าแบบเรียนที่ระบุไว้ และเมื่อหมดความจำเป็นที่จะใช้แล้ว ต้องเรียกกลับคืนมาเก็บไว้

(5) การประเมินผลระหว่างภาคเรียนหรือปลายภาคเรียน ครูหรือโรงเรียนจะต้องเป็นผู้ออกข้อสอบประเมินเอง เนื่องจากจุดประสงค์หรือเนื้อหาที่สอนในภาคต้น หรือภาคกลาง อาจไม่ตรงกับของกลุ่มโรงเรียน

จากข้อมูลเกี่ยวกับสื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนที่ได้นำเสนอมาแล้วจะเห็นว่าหลักการและวิธีการของสื่อการเรียนสามารถที่จะใช้เป็นแนวทางหรือเครื่องมือในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาเล็กได้แต่อย่างไรก็ตามสื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนก็เป็นเพียงวัสดุอุปกรณ์หรือเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ครูนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิภาพหรือประสพผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่พึงใจนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับครูผู้สอนที่เป็นผู้นำสื่อการเรียนนี้ไปใช้โดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนถือได้ว่าเป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ ประสิทธิภาพของสื่อการเรียน ย่อมขึ้นอยู่กับว่าครูผู้สอนที่นำไปใช้มีการยอมรับสื่อการเรียน (นวัตกรรม) หรือไม่เพียงใด มีความเข้าใจในหลักการวิธีการของสื่อการเรียนมากนักน้อยเพียงใด ใช้ได้ถูกต้องตามกระบวนการหรือขั้นตอนของสื่อการเรียนหรือไม่ สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการใช้สื่อการเรียนได้เพียงใด นอกจากนี้การจัดชั้นเรียน การควบคุมชั้นเรียน การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ย่อมจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลถึงประสิทธิภาพของ

การใช้สื่อการเรียน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ถึงแม้ว่าจะมีการใช้เทคโนโลยี นวัตกรรมหรือสื่อการเรียนใด ๆ ในชั้นเรียน แต่บทบาทของครูหรือพฤติกรรมการสอนของครู ก็ยังคงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อการเรียนการสอน และคุณภาพของการศึกษา

5. ครูกับการสอน

ครูคือผู้ที่ทำหน้าที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาโดยรอบคอบขึ้นในตัวของนักเรียน และเป็นผู้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม เช่นเดียวกับวิद्यูชนจะพึงมี (คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา. 2518 หน้า 41) ดังนั้น ภารกิจหลักของครูก็คือการสอนหรือการให้การศึกษา แม้ในปัจจุบันสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ภารกิจในการสอนหรือให้การศึกษาก็ยังถือว่ามีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่ง สิ่งที่สนับสนุนความคิดนี้ ใ้แก่รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะของครูที่ดี โดย เจดีย์ว บุรีภักดิ์ และคณะ (2520) ซึ่งได้วิจัยพบว่าความสำคัญของครูเกิดจากการสอนนักเรียนให้มีความรู้ รองลงมาคือความประพฤติการเป็นแบบอย่างหรือแม่พิมพ์ กำหนดคอนเซ็ปต์ของชาติตามลำดับ นอกจากนี้จากรายงานการวิจัยของ มาเทพ ภาณุทวีโสธรรม (2522) เรื่องสมรรถภาพของครูประถมศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อ การ ใ้ โดยใ้แก่ข้อมูลจากครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้บริหารการศึกษา ในจังหวัดสกลนคร และ นครพนม เมื่อปีการศึกษา 2520 พบว่า สมรรถภาพกานการสอนใ้ได้รับการจัดอันดับความสำคัญของความตองการเป็นอันดับหนึ่ง ดังนั้น จึงเป็นเครื่องยืนยันใ้ว่าการสอนเป็นภารกิจและสมรรถภาพที่สำคัญที่สุดของครู สำหรับความหมายของการสอนนั้นใ้มีใ้ให้ความหมายใ้ดังนี้

คร.สุมิตร คุณานุกร (2518 หน้า 133-135) ใ้ให้ความหมายของการสอนใ้ว่า การสอน คือ

- (1) การใ้ข้อมูล ใ้วิชาความรู้ หรือรวม ๆ เรียกว่าเป็นการใ้เนื้อหา
- (2) การบอแนะตามหรือการตั้งคำถามใ้เด็กคิด
- (3) การใ้คำแนะนำในการแก้ปัญหา และการใ้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

- (4) การให้กำลังใจ และการส่งเสริมเพื่อให้เด็กใ้มีความตั้งใจที่จะทำอะไร
ใหม่บรรลุวัตถุประสงค์
- (5) การให้ความรัก ความผูกพันที่มีต่อเด็ก

ดังนั้น การสอน ในความหมายของ สุมิตร คุณานุกร จึงมิใช่เป็นเพียงการให้ความรู้ใน เนื้อหาแก่นัก เรียน เท่านั้น ยังต้องปลูกฝังให้นัก เรียนใ้รู้จักคิด และยังต้องช่วยเหลือให้นัก เรียนใ้ในการแก้ปัญหา ให้ความรักความผูกพัน และกำลังใจแก่นัก เรียนเพื่อให้นัก เรียนใ้ประสบความสำเร็จ

สันต์ ขรรจบารุง (2526 หน้า 5) ใ้ให้ความหมายของการสอนใ้ว่า การสอน หมายถึงการใ้บุคคลหนึ่ง (ครู) นำเอาความรู้สึคนึกคิดและชีวิตของตนเองมาเผยแพร่ใ้กับบุคคลอีกคนหนึ่ง (นักเรียน) ทราบเพื่อใ้ผู้เรียนใ้พิจารณาเลือกสรรเอาคุณสมบัติ เจตคติและค่านิยมที่จับใจมายึดถือใ้ตนเองและปฏิบัติตาม หรือการสอนคือการช่วยเหลือใ้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

เสริมศรี ไชยสร (2527 หน้า 14) ใ้ให้ความหมายว่า การสอนคือ การตั้งใจ พยายามใ้บุคคลหนึ่งหรือมากกว่าเกิดการเรียนรู้ ซึ่งใ้แก่ เกิดความรู้ ความเข้าใจ ใหม่ อันจะหาใ้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างจะถาวร

จากความหมายของการสอนใ้ที่ใ้เสนอมานี้แล้ว สรุปใ้ได้ว่า การสอนคือ ความตั้งใจ พยายามใ้จะถ่ายทอดความรู้ เจตคติ ค่านิยม และความรู้สึใ้แก่บุคคลหนึ่งหรือมากกว่า ใ้เกิดการเรียนรู้ การคิด และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งนอกจากจะใ้เป็นการถ่ายทอดความรู้ใ้ใ้โดยตรงแล้วยังต้องหุ้มห่อความรัก ความผูกพัน และใ้กำลังใจ เพื่อใ้เกิดความสำเรื่ใ้แก่ผู้เรียนด้วย

เกี่ยวกับการสอนนั้น กาเย่ (Gagné) ใ้ใ้เห็นว่า การสอนเป็นศิลปะเชิงปฏิบัติ เป็นกระบวนการของการกระทำซึ่งต้องใ้ความรู้สึใ้ตามสัญชาตญาณ (Intuition) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (Improvisations) และการแสดงออกซึ่งความรู้สึใ้ (Expressiveness) กระบวนการเหล่านี้ต้องอาศัยปัจจัย

ที่เราเรียกว่า "ศิลปะ" (Artistry) อันได้แก่ การเลือก และการใช้วิธีการมุ่งใจ การให้คำจำกัดความและตัวอย่างที่ชัดเจน ความเร็ว-ช้า ความซ้ำซ้อนในกระบวนการสอน เป็นต้น (กรมฝึกหัดครู, 2528 หน้า 2) นอกจากนี้ โมเชอร์ และเพอร์เพิล (Mosher and Purpel) อ้างในนิพนธ์ ไทยพานิช (2527) ก็ได้ให้ทัศนะว่า การสอนเป็น พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของครู พฤติกรรมของนักเรียน และ ตัวแปรค่านี้นี้ เนื้อหาที่ประกอบรวมกันเข้าเป็นพฤติกรรมที่เป็นภาระสอน (Pattern)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การสอนเป็นพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนของตัวแปรหลายอย่าง ซึ่งครูของอาศัยกระบวนการทางศิลปะเชิงปฏิบัติหลายประการ

จากความจริงที่ว่า การสอนเป็นกระบวนการของพฤติกรรมที่ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ หลายประการ จึงได้มีผู้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการสอนของครู ดังเช่น ปรัชญา เวสารัชช (2527 หน้า 150-153) ได้สอบถามความคิดเห็นจากครูประถมศึกษาในสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการสอนตามความคิดเห็นของครูซึ่งเรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

- (1) อุทิศเวลาของการเป็นครู
- (2) ความพร้อมของครู เช่น ฐานะทางครอบครัว สุขภาพร่างกาย ความสามารถในการสอน เป็นต้น
- (3) การเตรียมและปรับปรุงการสอน
- (4) สื่อและอุปกรณ์การสอน
- (5) ชีวภูมิและกำลังใจ
- (6) ความสนใจของนักเรียน
- (7) ผู้บริหารและการบริหาร

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการสอนของครู ก็คือ ตัวครูเอง ไม่ว่าจะเป็น อุทิศเวลาของการเป็นครู ความพร้อมของครู การเตรียม และปรับปรุงการสอน ส่วน ปัจจัยทางด้านอื่น ได้แก่ สื่อและอุปกรณ์การสอน นักเรียน ผู้บริหาร หลักสูตร และเนื้อหาที่

จะสอน (อยู่ในอันดับที่ 9) ตัวนี้แค่เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญรองลงมา

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดภายในหัวข้อนี้ สามารถสรุปได้ว่า ภารกิจที่สำคัญที่สุดของครู ก็คือ การสอน และปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการสอน ก็คือ ครู นั่นเอง ดังนั้น ครูกับการสอนจึงเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้

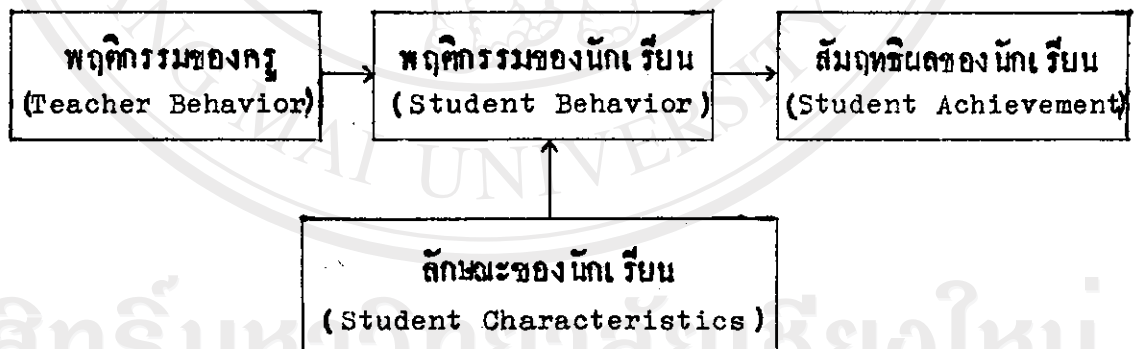
สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาตินั้น ครูต้องรับภาระเกี่ยวกับการสอนค่อนข้างมากกว่าครูในสังกัดอื่น ซึ่งปรากฏจากรายการวิจัย เรื่อง การประถมศึกษาในชนบทไทย โดย ปรีชา เวสารักษ์ (2527 หน้า 146) พบว่า ครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ส่วนมากแล้วมีภาระในการสอนระหว่าง 21-25 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งมากกว่าครูในสังกัดเทศบาล และจากการวิจัยของ ไพฑูริย์ แจ่มพจน์ (2528 หน้า 230) ก็มีข้อค้นพบที่สอดคล้องกันว่า ครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจะทำการสอนโดยเฉลี่ยคนละประมาณ 25 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ นอกจากภาระการสอนที่ค่อนข้างจะมากกว่าครูในสังกัดอื่นแล้ว ครูยังต้องรับภาระทางอื่นอีก คือ การเป็นครูประจำชั้น งานวิชาการ และกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียน เช่น งานห้องสมุด โครงการอาหารกลางวัน กีฬา เป็นต้น งานด้านธุรการ เช่น งานสารบรรณ ทำรายงาน การทำบัญชี การเงิน เป็นต้น การเป็นครูเวรและภาระอื่น ๆ เช่น เป็นวิทยากรลูกเสือชาวบ้าน วิทยาสาป้องกันชาติ เป็นต้น (ปรีชา เวสารักษ์ 2527 หน้า 146-148)

6. พฤติกรรมการสอน

การเรียนการสอนเป็นสิ่งที่คู่กัน เมื่อมีการสอนก็ต้องมีการเรียน ทั้งนี้เนื่องจากการเรียนการสอนเป็นปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันระหว่างครูกับนักเรียน ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ระหว่างครู-นักเรียน และสื่อการเรียนการสอน ระหว่างครู-นักเรียน และบรรยากาศในการเรียน (สันต์ ชรรณบำรุง 2526 หน้า 111) พฤติกรรมการเรียนการสอนจึงหมายถึงการกระทำ หรือกิจกรรมที่ครูและนักเรียนแสดงออกเพื่อมุ่งพัฒนานักเรียนในด้านความรู้ เจตคติ ทักษะ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ถ้าครูแสดงออกก็เรียกว่า "พฤติกรรมการสอน" ของครู

ถ้านักเรียนแสดงออกก็ เรียกว่า "พฤติกรรมกาเรียน" ของนักเรียน (มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช 2524 หน้า 125)

จากคำนิยามดังกล่าวสรุปได้ว่า พฤติกรรมการสอน คือ การกระทำหรือกิจกรรม
ที่ครูแสดงออกมาเพื่อมุ่งพัฒนา นักเรียนในด้านความรู้ เจตคติ และทักษะ ตามจุดมุ่งหมายที่
กำหนดไว้ พฤติกรรมการสอนของครู และพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับ
สัมพันธกันอย่างใกล้ชิด (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2524 หน้า 125) ซึ่ง แอนเดอร์สัน,
อีเวอร์ตัน และโบรฟี (Anderson, Evertson & Brophy, 1979) กับเคปิก,เอลเลตต์
และจอห์นสัน (Capid, Ellett & Johnson. 1979) อ้างใน สมศักดิ์ ภูวีกาจารย์
(2531 หน้า 36) พบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของครู พฤติกรรมของนักเรียน
และสัมฤทธิ์ผลของนักเรียน ดังนี้

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมของครูมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนักเรียน และต่อสัมฤทธิ์ผลของ
นักเรียนในทำนองเดียวกัน ลักษณะของนักเรียนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนักเรียน และสัมฤทธิ์ผล
ของนักเรียนด้วย

ต่อมา แม็กกาวิตี และ บัทท์ (McGarity and Butt) ได้ทำการวิจัยเรื่อง
ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการจัดการเรียนของครู พฤติกรรมของนักเรียน และสัมฤทธิ์
ผลของนักเรียน ในระดับมัธยมศึกษา-ปลาย สายวิทยาศาสตร์ ใ้พบว่า พฤติกรรมครูมีความ
สัมพันธ์กับพฤติกรรมนักเรียน และสัมฤทธิ์ผล นักเรียนที่ใ้รับการสอนจากครูที่มีความสามารถ

ในการจัดชั้นเรียน จะใช้เวลาใส่ใจในการเรียน และมีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าจากครูที่ไม่ได้แสดงความสามารถในการจัดชั้นเรียน (สมศักดิ์ ภู่วิภาคารวรรณ 2531 หน้า 36-37)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า พฤติกรรมการสอนของครู เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเรียน การสอนและคุณภาพทางการศึกษาของนักเรียน

7. พฤติกรรมการสอนที่พึงประสงค์

กรมวิชาการได้เสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ไว้ดังนี้

- (1) ระยะเวลาการเรียนสำคัญพอ ๆ กับเนื้อหา
- (2) นักเรียนเป็นผู้แสดง ครูเป็นเสมือนผู้กำกับ
- (3) นักเรียนค้นหาความรู้ สรุป และตัดสินใจเอง
- (4) เน้นการปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎี
- (5) ใช้วิธีการสอนหลาย ๆ อย่าง ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา
- (6) เน้นกระบวนการกลุ่ม คือ จัดกิจกรรมการเรียนให้ทำงานเป็นกลุ่ม หรือทำงานร่วมกัน

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พิมพ์ครั้งที่ 2 2525 หน้า 11-12)

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา 2521 เป็นการเรียน การสอนที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการกลุ่ม และกระบวนการเรียนรู้ มุ่งให้ นักเรียนได้ค้นพบด้วยตนเองโดยครูจะเป็นเพียงผู้กระตุ้นส่งเสริม จัดสภาพแวดล้อม และ กิจกรรมที่จะนำนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ เจตคติที่ดีตามจุดหมายของหลักสูตร

ดังนั้น ในคำเมฆพาท หรือพฤติกรรมของครูนั้น จึงต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจาก การเป็นผู้บอกผู้แสดงนำเสียทุกกรณีในการเรียน มาเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มสับสนุน ให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วย และผู้สอนให้นักเรียนมีหลักสูตรชีวิต ที่จะศึกษาค้นคว้า และเลือกทางของตนเองได้โดยไม่มีกำบังค้ำให้ เชื่อตามครู เปิดโอกาสให้

นักเรียนที่ใช้ความคิดอิสระอย่างมีเหตุผล ผู้ที่นักเรียนมีความสามารถในการทำงานเป็น
กลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ ออกหน้การถูกวิจารณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น (คณะกรรมการ
การวางพื้นฐานเพื่อการศึกษา 2518 หน้า 143)

นอกจากนี้ มีโคลัส เบเนเนคต์ (2521 หน้า 57-58) ผู้เชี่ยวชาญของยูเนสโก
ประจำกระทรวงศึกษาธิการ โคลัสเสนอพฤติกรรมในการดำเนินการสอนของครูตามหลักสูตร
ประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ไว้ดังนี้

- (1) ครูควรสอนแบบบรรยายให้น้อยลง และส่งเสริมให้นักเรียนค้นหา และ
อภิปรายจากหลาย ๆ ฝ่ายให้มากที่สุด
- (2) ครูควรบอกให้นักเรียนเท่าตามแต่จะสมควร แต่ควรส่งเสริมให้นักเรียนตัดสินใจ
ใจเอง
- (3) ครูควรตระหนักว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดจากการอภิปราย และทำ
กิจกรรมต่าง ๆ มิใช่เกิดจากการบรรยาย
- (4) นาน ๆ ครั้ง จึงควรให้เด็กทั้งห้องได้เรียนในเรื่องเดียวกันในเวลาเดียวกัน
ตามปกติแล้วห้องเรียนควรแบ่งเป็นกลุ่มตามความสามารถของนักเรียน
- (5) ครูควรอ้างอิงถึงหนังสือแบบเรียน และทฤษฎีทางวิชาการให้น้อยที่สุด
แต่ควรยกตัวอย่างต่าง ๆ จากสภาพแวดล้อมจริงมาใช้ให้มาก
- (6) ครูไม่ควรดำเนินการทดลอง หรือสาธิตด้วยตนเอง แต่ควรให้นักเรียน
เป็นผู้วางแผนและดำเนินการเอง โดยครูให้ความช่วยเหลือน้อยที่สุด
- (7) การวัดและประเมินผลนั้น ควรจะวัดค่าการนำความรู้ เจตคติ และทักษะ
ไปใช้มากกว่า และควรเพิ่มความสนใจในกระบวนการหาคำตอบมากกว่าจะผูกพันเพียงว่า
นักเรียนตอบถูกหรือผิด
- (8) ครูควรพยายามให้ทุกวิธีทางที่จะพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็ก
- (9) ครูควรพยายามผสมผสานสิ่งที่กำลังสอนอยู่ให้เข้ากับวิชาอื่น ๆ ที่สอนอยู่ใน
ช่วงเวลาใกล้เคียงกัน และให้มีส่วนสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในชีวิตจริงของนักเรียน

จะเห็นได้ว่า บทบาทของครูที่จะสอนหรือให้ความรู้แก่นักเรียนโดยตรงนั้น ค่อนข้างน้อยลง แต่ครูจะต้องมีบทบาทสำคัญในการจัดสิ่งแวดล้อมหรือสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือจากสิ่งแวดล้อมที่มากที่สุด ดังนั้น การจัดชั้นเรียน และการสร้างบรรยากาศในการเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้แก่นักเรียน จึงเป็นพฤติกรรมหรือสมรรถภาพที่สำคัญของครูอีกประการหนึ่ง สำหรับการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา 2521

บรรยากาศในการเรียนนั้น ครอบคลุมถึงกิจกรรมของการเรียน เรื่องหนึ่งวิชาหนึ่ง ที่เกิดขึ้นนอกห้องเรียนด้วย บรรยากาศทั้งใน และนอกห้องเรียนเป็นผลของหลายสิ่งหลายอย่าง (เสริมศรี ไชยศรี 2527 หน้า 116) ซึ่ง สมบัติ แสงรุ่งเรือง (2524 หน้า 161) ให้ความหมายไว้ดังนี้

- (1) สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุหรือสิ่งที่มีตัวตนสัมผัสได้ เช่น ห้องเรียน เครื่องตกแต่งห้องเรียน ครู นักเรียน เป็นต้น
- (2) สิ่งแวดล้อมที่ไม่ใช่ด้านกายภาพ หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่จับต้องไม่ได้ แต่ครูและนักเรียนสามารถรู้ และรู้สึกได้ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

ในการจัดชั้นเรียน และบรรยากาศในการเรียนนั้น บุสกี กุฏอินทร์ (2521 หน้า 19-20) ให้ความหมายและการจัดชั้นเรียนและบรรยากาศในการเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ไว้ คือ

- (1) จัดห้องเรียนให้มีสภาพน่าอยู่ น่าเรียน เช่น หารูปสวย ๆ มาติด จัดให้เด็กมีที่วางเครื่องใช้ส่วนตัว เป็นต้น
- (2) ทัศนเปล่งโยกย้ายที่นั่งเด็กให้เป็นรูปต่าง ๆ บ้าง เพื่อมิให้ตั้งครู และเด็กเกิดความรู้สึกจำเจ นอกจากนี้การทัศนเปล่งที่นั่งควรทำให้เหมาะสมกับกิจกรรม หรือควรให้เด็กช่วยกันแสดงความคิดเห็น และจัดที่นั่งเอง
- (3) ให้นักเรียนเปลี่ยนอิริยาบถบ่อย ๆ ขณะกำลังเรียน ถ้าเห็นว่าเคร่งเครียด ให้นักเรียนให้หัดกายบริหารหรือเล่นเกม หรือพาออกไปนอกห้องเรียน การพานักเรียนออกไปนั่ง

เรียนนอกห้องก็เป็น การเปลี่ยนบรรยากาศที่วิธีหนึ่ง

(4) จัดให้มีมุมต่าง ๆ เช่น มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์ มุมศิลปะ เป็นต้น โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมจัดทำมากที่สุด ถ้าไม่มีที่พอควรทำชั้นวางของไว้ตามมุมห้องเรียน

(5) ให้นักเรียนมีส่วนร่วมจัดทำป้ายนิเทศ โดยใช้วัสดุของโรงเรียนหรือวัสดุที่หาได้ง่าย และควรนำผลงานของนักเรียนไม่ว่าจะดีหรือไม่ก็ตามติดไว้แสดงโดยเฉพาะผลงานด้านศิลปะ ควรให้นักเรียนที่มีความภูมิใจในสิ่งที่ตนทำ ไม่ควรสนับสนุนเฉพาะคนเก่ง

(6) พยายามฝึกให้นักเรียนมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ภูมิใจในความสะอาด และจิตของใจของตนเอง และของห้องเรียนให้เป็นระเบียบอยู่เสมอ

นอกจากนี้ นิโคลัส เบนเนคต์ (2521 หน้า 58) ได้เสนอว่าบรรยากาศในห้องเรียนนั้นควรจะมีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

(1) ห้องเรียนควรจัดไว้อย่างง่าย ๆ สบาย ๆ นักเรียนไม่ควรนั่งเป็นแถวๆ หันหน้าเขาหากครูตลอดเวลา

(2) ระเบียบวินัยในห้องเรียนไม่ควรเคร่งครัดนัก ระเบียบนั้นควรไต่มาจากความเคารพที่เด็กมีต่อครูมากกว่า

(3) บรรยากาศในห้องควรมีความรู้สึกอบอุ่น ควรตกแต่งห้องให้น่าดูโดยพยายามใช้ของส่วนใหญ่นักเรียนประดิษฐ์ขึ้นเอง

(4) นักเรียนไม่ควรเป็นผู้อยู่เฉย ๆ แต่ควรเป็นผู้กระทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างกระฉับกระเฉงมากกว่า

(5) ควรอนุญาตให้นักเรียนเดินไปมารอบห้องได้ถ้าจำเป็น โดยนักเรียนไม่ควรถูกบังคับให้นั่งเฉย ๆ หรืออยู่เฉย ๆ

(6) นักเรียนควรมีแต่ความสนใจ มีแรงจูงใจ และมีความสบายใจอยู่ตลอดเวลา โดยไม่มีความรู้สึกเบื่อหน่าย

(7) กิจกรรมการเรียนการสอนที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ สามารถที่จะจัดขึ้นภายนอกห้องเรียนก็ได้

(๘) ครูและนักเรียนควรทำอุปกรณ์การสอนชั้นเองมากกว่าที่จะไปซื้ออย่าง
 ใดๆ อุปกรณ์เหล่านี้ควรจะต้องแสดงให้เห็นและจับต้องได้ มิใช่เก็บไว้ในตู้ปิด
 กุญแจแน่น

สรุปได้ว่า ครูจัดชั้นเรียนให้เหมาะสมสบาย และมีการปรับแก้ให้สวยงาม
 มีการเปลี่ยนแปลงการจัดที่นั่งของนักเรียนอยู่เสมอ เพื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียน
 การสอน หรือเพื่อไม่ให้รู้สึกจำเจ โดยพยายามให้นักเรียนมีส่วนร่วมในมากที่สุด ส่วน
 บรรยากาศในชั้นเรียนนั้น นักเรียนควรมีความอบอุ่นและเป็นกันเองกับครูหรือนักเรียนด้วย
 กันมือสละในการเคลื่อนไหวมากขึ้น ระเบียบวินัยควรเกิดขึ้นจากตัวนักเรียนเอง นอกจากนี้
 นี้ในระหว่างการเรียนการสอนนักเรียนควรมีความกระตือรือร้น มีความสนใจ แรงจูงใจ
 ที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และมีความมั่นใจอยู่เสมอที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือพฤติกรรมของ
 ครู

วิธีการที่จะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดี และกระตุ้นความสนใจหรือสร้างแรงจูงใจ
 ในการเรียนรู้ของนักเรียนในการเรียนการสอนประการหนึ่ง ก็คือการเสริมแรง
 (Reinforcement) ซึ่ง ทวีป อภิลักษณ์ (2527 หน้า 42) ได้แบ่งออกเป็น 2 อย่าง
 คือ

(1) การเสริมแรงในทางบวก ได้แก่ การให้กำลังใจ การยอมรับความรู้สึก
 การยกย่องชมเชย กริยาท่าทางที่แสดงถึงความพอใจ สนใจ เช่น การพยักหน้า การมอง
 ค่ายแววตาชื่นชม การรับฟังความคิดอย่างตั้งใจ การตอบคำถามด้วยความเต็มใจ การ
 เสริมต่อความคิดเห็นให้สมบูรณ์ การช่วยเหลือให้กระทำใ้สำเร็จเป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะช่วย
 ส่งเสริมให้กำลังใจแก่นักเรียนให้กล้าคิด กล้าพูด กล้ากระทำ เป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนา
 และควรปลูกฝังให้มีขึ้นในตัวนักเรียนทุกคน

(2) การเสริมแรงในทางลบ เช่น การที่ครูไม่ยอมรับความรู้สึกของนักเรียน
 แสดงอาการเฉยเมย ไม่ฟัง ไม่พูดด้วย ไม่สนใจ คำหยาบ ทุ้อทุตี ประณาม ชักจูงหวะการพูดเสีย
 กลางคัน เป็นต้น จะทำให้นักเรียนเกิดความเข็ดขยาดขาดความเชื่อมั่นในตนเองไม่กล้าแสดง

ความคิดเห็น ไม่กล้ากระทำ ไม่กล้าซักถาม และอาจมีเจตคติที่ไม่ดีต่อครูและวิชาที่เรียน
 ค่าย ทำให้บรรยากาศในการเรียนการสอนอีกอีกไม่เป็นกันเอง และนำความเบื่อหน่ายมา
 ผู้เรียนอีกค่าย

ดังนั้น การเสริมแรงและการให้กำลังใจแก่นักเรียนในการสอนเป็นสิ่งจำเป็น
 ครูควรถือเป็นเรื่องสำคัญ และไม่ควรละเลย สิ่งที่ครูควรกระทำในการเรียนการสอนก็คือ
 ในคำยกย่องชมเชยบ่อย ๆ หรือในโอกาสอันควรอย่างสม่ำเสมอ ทั้งละเว้นการดูว่า แสดง
 อาการไม่พอใจ การลงโทษ การไม่ยินดียินร้ายในคำถาม ไม่ตอบคำถาม หรือการแสดง
 อารมณ์แก่นักเรียน เพราะจะมีผลกระทบไปถึงบรรยากาศในการเรียนของนักเรียนคนที่ถูก
 กระทำ และคนอื่น ๆ ค่าย ส่วนการเสริมแรงในทางบวกนั้นจะทำให้ให้นักเรียนมีเจตคติที่ดี
 ต่อครู ช่วยให้อารมณ์ดีในชั้นเรียนเป็นกันเอง นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองกล้าคิด
 กล้าพูด กล้าแสดงออก (ทวีป อภิสิตธิ์ 2527 หน้า 43-44) อย่างไรก็ตามการเสริม
 แรงแก่นักเรียนให้โดยลึกลับตามจุดประสงค์ของการนั้นครูจะต้องมีทักษะการใช้การเสริมแรง
 ใดอย่างถูกต้อง และเหมาะสม ซึ่งกาญจนนา เกียรติประวัติ (2524 หน้า 52) ได้เสนอ
 แนววิธีใช้การเสริมแรงไว้ดังนี้ คือ

- (1) ไม่ใช้คำพูดชมเชยซ้ำ ๆ พยายามคิดหาคำชมเชยสำหรับข้ออย่างน้อย 10 คำ
- (2) เสริมแรงในจังหวะที่เหมาะสม อย่าจริงจังเสริมแรงที่จากไปจนนักเรียนรู้สึก
 ว่าการเสริมแรงไม่มีความหมาย แต่ในขณะที่เกิดขึ้นก็อย่าทิ้งช่วงนานจนผู้เรียนทอดอ
 ก่าลังใจเสียก่อน
- (3) ใช้การเสริมแรงให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เช่น การปรบมือ มีความ
 หมายมากสำหรับนักเรียนชั้นประถม แต่เป็นสิ่งที่น่าขบขันสำหรับนักเรียนมัธยม
- (4) เสริมแรงด้วยความจริงใจ เพราะนักเรียนรับความรู้สึกได้ไวมาก ถ้าครูพูด
 เกินความจริง หรือครูไม่แสดงอาการว่ารู้สึกอย่างไรที่พูด
- (5) หาวิธีเสริมแรงให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียน นักเรียนเรียนอ่อนต้องตั้ง
 คำถามง่าย ๆ ให้นักเรียนตอบได้ก่อน เพื่อให้มีกำลังใจ นักเรียนเรียนดีพยายามจับโอกาส

ให้โต้แย้งออกแล้วให้กำลังใจนักเรียนผู้มาก พยายามเสริมแรงเมื่อเขาเปิดโอกาสให้เพื่อนโต้แย้ง

(6) การเสริมแรงในทางบวกให้มากกว่าการเสริมแรงในทางลบ การเสริมแรงในทางลบจะทำให้เด็กเรียนมีเจตคติที่ไม่ดีต่อครู

(7) ใช้ป้ายนิเทศหน้าชั้นเรียน ให้เป็นประโยชน์ในการเสริมแรงผู้เรียน เช่น ติดประกาศผลงานติดประกาศความก้าวหน้าทางการเรียน เป็นต้น

ในการจัดการเรียนการสอนปัจจุบันนี้ ครูจะต้องลดบทบาทการพูดการอธิบายให้ลดลง และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นหรือทำกิจกรรมมากขึ้น นอกจากนี้การสอนของครูต้องมุ่งให้นักเรียนรู้จักคิด หรือรู้จักหลักการเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง สิ่งที่จะสามารถกระตุ้น หรือส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ความคิด ได้แสดงออกซึ่งความคิดเห็น หรือการอภิปราย อันเป็นบรรยากาศในการเรียนที่คึกคัก ได้แก่ การใช้คำถามของครู

การใช้คำถามเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างหนึ่งของครูที่จะต้องมีการฝึกฝน และใช้อยู่เสมอในการเรียนการสอน กาลเลเกอร์ และแอสเชเนอร์ (Gallager and Aschner) อ้างใน กาญจนา เกียรติประวัติ (2524 หน้า 58) ได้แบ่งคำถามออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้

(1) คำถามประเภทความจำ (Cognitive Memory Questions) ถามข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากการระลึกได้

(2) คำถามประเภทสรุปแคบ (Convergent Questions) ถามให้นักเรียนคิดที่มีคำตอบถูกต้องเพียงคำตอบเดียว

(3) คำถามประเภทเปิดกว้าง (Divergent Questions) ถามให้นักเรียนเพื่อส่งเสริมลักษณะสร้างสรรค์ และจินตนาการ เป็นคำถามที่ไม่มีคำตอบตายตัว

(4) คำถามประเภทประเมินผล (Evaluation Questions) เป็นคำถามเพื่อให้นักเรียนการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง

สำหรับคำถามที่คึกคัก เสริมศรี ไชยศรี (2527 หน้า 33) ได้เสนอลักษณะของคำถามที่ดีไว้ว่า

- (1) เป็นคำถามที่ยั่วให้เกิด ให้หาคำตอบ ไม่ใช่วัดความจำอย่างเดียว
- (2) การเป็นคำถามที่ตามเหตุผล และฝึกให้นักเรียนคิดเหตุผลด้วยตนเอง
- (3) คำถามนั้นต้องสำคัญ และเป็นคำถามที่ผู้เรียนเชื่อว่าคำตอบมีความสำคัญ
- (4) คำถามจะต้องมีความกระชับในตัวเองไม่คลุมเครือ
- (5) เหมาะสมกับวัย และความสามารถของนักเรียนแต่ละระดับ
- (6) คำถามต้องไม่กว้างเกินไป จนเด็กไม่ทราบว่าครูเน้นจุดไหน

ส่วนหลักเกณฑ์ในการตั้งคำถามก็คือ ต้องชัดเจน เข้าใจง่าย ต้องสัมพันธ์กับจุดประสงค์ของการสอน และยั่วให้เกิดการอภิปราย ซักถาม (นราวัลย์ หุตพิพัฒน์ 2530 หน้า 91) อย่างไรก็ตาม การใช้คำถามในการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพนั้น ครูจะต้องมีทักษะในการใช้คำถามเป็นอย่างดี ซึ่ง เสริมศรี ไชยสร (2527 หน้า 34) ได้เสนอแนะวิธีการใช้คำถามไว้ คือ

- (1) ทบทวนคำถามทั้งหมดก่อนโดยไม่เจาะจงผู้หนึ่งผู้ใดก่อน เพื่อให้นักเรียนทุกคนจะได้สนใจคำถาม ยกเว้นในกรณีที่นักเรียนบางคนไม่คอยตั้งใจ ครูอาจเรียกชื่อก่อน
- (2) ถามคำถามแล้วควรเว้นระยะให้ตอบ เพื่อให้เด็กได้มีเวลาคิด 1-2 นาที การเรียกชื่อให้เด็กตอบทันที อาจทำให้เด็กไม่ทัน และอาจเพื่อนเมื่อตอบไม่ได้
- (3) ไม่ทวนคำตอบทุกครั้งที่นักเรียนตอบ เพราะจะทำให้เด็กคนอื่นไม่ตั้งใจฟังคำตอบของเพื่อน แต่ครูอาจสรุปเฉพาะคำตอบที่สำคัญ และเขียนเน้นบนกระดานคำได้
- (4) พยายามทำให้คำถามนั้นยั่วความนึกคิดของนักเรียน ถ้าเป็นคำถามที่ให้ตอบรับหรือปฏิเสธก็ควรให้แสดงเหตุผลประกอบด้วย
- (5) เตรียมคำถามเป็นลำดับขั้นว่าจะถามอะไรก่อนหลัง หรือถามต่อเนื่องกันอย่างไร
- (6) ถ้าถามแล้วนักเรียนคนแรกตอบไม่ได้ ให้ลองถามต่ออีกสัก 2-3 คน ถ้ายังไม่ตอบไม่ได้ ควรต้องเปลี่ยนลักษณะคำถามเสียใหม่ (เรียบเรียงคำพูดหรือยกสถานการณ์ใหม่ เพื่อให้เข้าใจคำถามดีขึ้น) แต่ไม่ควรเปลี่ยนรูปคำถามคิด ๆ กันรวกเหว เพราะจะทำให้เด็กเรียนสับสน

(7) ถ้าตามแล้วคำตอบที่ไม่สำคัญนัก ไม่ควรทำหนี ควรให้กำลังใจอาจารย์ คำพูดว่า "ดูเหมือนกัน แต่ยังไม่หมด ใครจะเพิ่มเพิ่มบ้าง" หรือเปลี่ยนรูปคำถามหรือถามต่อไป เพื่อจูงใจให้เกิดความคิดในแนวทางที่ต้องการ จนกว่าจะไขข้อสรุป

(8) ถ้าคำตอบที่สำคัญ ครูจะต้องมีวิธีการเน้นย้ำ เพื่อให้นักเรียนทราบ ความสำคัญของคำตอบนั้น เช่น อาจเขียนบนกระดานคำ เป็นต้น

(9) พยายามกระตุ้นให้นักเรียนตามครูบ้าง ตามกันเองบ้าง

นอกจากนี้ เลียนาร์ค และคณะ (Leonard and Others) อ้างใน กาจจนา เทียรทิประวัติ (2524 หน้า 59) ได้เสนอแนะวิธีการใช้คำถามซึ่งนอกเหนือ จากวิธีการที่ เสริมศรี ไชยศรี ได้เสนอไว้ดังนี้

(1) หลังจากใช้คำถามย่อย ๆ แล้ว ควรเรียกให้ผู้เรียนคนใดคนหนึ่งสรุป แนวคิดที่ได้

(2) ให้นักเรียนที่มีโอกาสตอบคำถามหลาย ๆ คน เพราะเด็กบางคนอาจตอบบ่อย แต่บางคนอาจไม่ยอมตอบเลย

(3) พยายามชักจูงนักเรียนที่ เงียบเฉย

(4) ไม่ทำลายความรู้สึกของผู้ที่สมัครใจตอบ และให้การเสริมแรงผู้ที่มีความ

พยายาม

(5) ไม่เรียกถามเรียงตัว หรือชนิดที่นักเรียนจะคาดคะเนได้ว่าครูจะถามใครต่อไป

(6) พยายามอย่าซ้ำคำถามย่อย ๆ เพราะไม่ช่วยพัฒนาความสามารถในการ ฟังหรือความสนใจของผู้เรียน

(7) สอนให้นักเรียนหวังที่จะได้รับแรงคึกจากคนอื่น เมื่อตนเองตอบคำถามไป แล้ว เพื่อให้รู้จักไตร่ตรองในสิ่งที่เขาได้ขึ้น

การตั้งคำถามมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเสริมแรง ปฏิกริยาของครูต่อคำตอบ ของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะส่งเสริมหรือบั่นทอนความคิด และกำลังใจในการเรียนได้

(กาฏจนา เกียรติประวัติ 2524 หน้า 59)

ถึงแม้ว่าการเรียนการสอนในปัจจุบัน จะให้ความสำคัญต่อการอธิบายของครูน้อยลง แต่การอธิบายหรือการบอกของครูก็ยังคงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสอนอยู่ เพราะครูไม่สามารถสอนโดยทิ้งพฤติกรรมด้านนี้ไป ดังนั้น ครูจึงควรจะปรับปรุงให้การอธิบายของเรามีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น กาฏจนา เกียรติประวัติ (2524 หน้า 65-66) ได้กล่าวถึงลักษณะการอธิบายที่ดีไว้ว่า

- (1) บุคลิกภาพของครู ควรจะมีลักษณะท่าทางอบอุ่น ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความมั่นใจ ใช้คำพูดที่ชัดเจน
- (2) ต้องแน่ใจว่าผู้เรียนอยู่ในระดับที่สามารถนั่งฟังคำพูดของครูและตอบสนองได้ การอธิบายติดต่อกันสำหรับนักเรียนในระดับประถม มีขมมนั้น ไม่ควรใช้เวลาดีกิน 20 นาที เพราะถึงแม้ว่าครูจะเตรียมตัวในการอธิบายได้เหมาะสมเพียงไร แต่ช่วงความสนใจของผู้เรียนระดับนี้สั้นมาก
- (3) ครูควรหาวิธีการ เริ่มต้นที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจ เรื่องที่จะอธิบายต่อไปได้มากขึ้น
- (4) ครูต้องบอกเสียก่อนว่าจะอธิบายเกี่ยวกับอะไร ทำการอธิบาย แล้วบอกอีกครั้งว่าได้อธิบายอะไรไปแล้ว
- (5) สื่อที่ใช้ ได้แก่ การเลือกคำเลือกตัวอย่าง และอุปกรณมาใช้ในการอธิบายชัดเจนขึ้น การใช้สื่อที่ไม่ชัดเจน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความไขว่ไขว่ได้ การใช้ตัวอย่างนั้นจะต้องคำนึงถึงประสบการณ์ และความรู้เดิมของผู้เรียน เป็นตัวอย่างในทางลบข้าง หรือตัวอย่างที่แสดงถึงแง่มุมที่ต่างกัน และครูต้องชี้โยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวอย่างกับสิ่งที่จะสอนด้วย นอกจากนี้อาจให้ผู้เรียนเป็นฝ่ายยกตัวอย่างเพิ่มเติมจากที่ได้เสนอไปแล้ว ส่วนการใช้อุปกรณนั้น จะต้องให้เหมาะสมกับวัยและระดับสติปัญญาของผู้เรียน ขนาดของอุปกรณต้องมองเห็นได้ชัดเจนจากหลังห้องเรียน สัมพันธ์กับเนื้อเรื่องที่จะอธิบาย และต้องคำนึงถึงความปลอดภัยหรืออันตรายอันอาจเกิดกับผู้เรียนด้วย
- (6) การย้ำ ซ้ำทวน จะช่วยให้ นักเรียนจดจำจุดสำคัญของเรื่องได้มากขึ้น

จากข้อมูลที่ได้เสนอมาทั้งหมดภายในหัวข้อนี้ สรุปได้ว่า พฤติกรรมการสอนที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 นั้น ครูจะต้องลบทบาทในการอธิบายหรือการเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมในชั้นเรียนลง โดยต้องพยายามส่งเสริมและกระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้ความคิด และแสดงออกในกิจกรรมต่าง ๆ ตามหลักการและกระบวนการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นถึงผลสำเร็จของกระบวนการทำงาน หรือกระบวนการเรียนรู้นั้นมากกว่าที่จะคำนึงความสำเร็จของผลงาน หรือความรู้ความจำในเนื้อหาวิชาการ ดังนั้น บทบาทสำคัญของครูก็คือการสร้างสภาพแวดล้อม หรือการสร้างบรรยากาศในการเรียนให้นักเรียนได้ใช้ความคิด และได้แสดงออกในกิจกรรมการเรียนต่าง ๆ มากกว่าการเป็นผู้อถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กนักเรียนโดยตรง พฤติกรรมการสร้างบรรยากาศในการเรียน ไม่ว่าจะเป็นการจัดชั้นเรียน การเสริมแรง การให้คำติชม และการอธิบายที่ตีในระหว่างการดำเนินการสอน จึงเป็นพฤติกรรมที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521

8. พฤติกรรมการสอนของครูประถมศึกษา

ภายหลังจากที่มีการสร้างหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2531 แล้ว ใ้มีการศึกษาวิจัยถึงพฤติกรรมการสอนของครูประถมศึกษา ทั้งในขณะทดลองใช้หลักสูตร หรือภายหลังจากที่ได้ประกาศใช้หลักสูตรในโรงเรียนแล้ว พบว่าครูประถมศึกษามีพฤติกรรมการสอนในค่านต่าง ๆ ดังนี้

(1) พฤติกรรมทางด้านการดำเนินการสอน จากรายงานการวิจัยของกองวิจัยการศึกษา (กรมวิชาการ 2523) ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอนของครู และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา (ฉบับทดลอง) พ.ศ. 2521 และที่เรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503" พบว่านักเรียนใช้เวลาพูดประมาณครึ่งหนึ่งของเวลาที่ครูใช้พูด พฤติกรรมการสอนของครูเป็นไปในลักษณะการบรรยายการสอนเน้นเนื้อหาเป็นส่วนใหญ่ มีการชมเชยให้กำลังใจ ยอมรับความคิดเห็นและความรู้สึกของนักเรียนน้อยมาก มีการใช้อ่านาจชี้แนวทางหรือวิจารณ์นักเรียนในทางไม่ค่น้อยมากเช่นกัน ครูจึงมีแนวโน้มที่จะใช้การชมเชยให้กำลังใจ ยอมรับความคิดเห็น

ของนักเรียนน้อยกว่าการใช้อำนาจ ซึ่งแนวทางและวิจารณ์นักเรียน และมีแนวโน้มที่จะตั้ง
 ค่าตามนักเรียนประมาณร้อยละ 60 เมื่อเทียบกับการจะพูดบรรยายหรือแสดงความคิดเห็น
 กังนั้น จึงสรุปได้ว่าถึงแม้ครูหลักสูตรใหม่และครูหลักสูตรเก่าจะมีพฤติกรรมการสอนทุก
 พฤติกรรมไม่แตกต่างกันอย่างเชื่อดื้อไค้ทางสถิติ แต่มีแนวโน้มว่าครูหลักสูตรใหม่จะมี
 พฤติกรรมที่ชี้้น คอมากองวิจัยการศึกษา (กรมวิชาการ 2524 หน้า 23-29) ไค้ทำ
 การศึกษา "พฤติกรรมการเรียนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2" สรุปไค้ว่า
 พฤติกรรมการเรียนการสอนของชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2 มีสภาพใกล้เคียงกันทุกค่าน
 ไค้พบว่าในค่านวิชีสอนนั้น ครูส่วนใหญ่ของทุกกลุ่มประสบการณ์ไค้ชีวิตการสอนแบบมอบหมาย
 งานให้นักเรียนทำ อธิบายตั้งค่านให้นักเรียนตอบและให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด ในค่าน
 การมอบหมายกิจกรรมนั้น พบว่าทุกกลุ่มประสบการณ์ไค้ให้นักเรียนเรียนไค้โดยมีกิจกรรมมาก
 กว่านักเรียนเรียนไค้โดยไม่มีกิจกรรม ในค่านการควบคุมชั้น และบรรยากาศในห้องเรียน
 พฤติกรรมที่พบในอีตราค่านข้างสูง คือ ครูให้ความช่วยเหลือแนะนำไค้เองอย่าง เป็นกันเองที่
 สุด ส่วนค่านระเบียบในห้องเรียนนั้นพบว่ามีบรรยากาศในห้องเรียนสนุกและมีชีวิตชีวาใน
 อีตราสูงสุด ในค่านการเน้นกระบวนการกลุ่ม พบว่าแต่ละกลุ่มประสบการณ์ครูให้นักเรียน
 ทำงานเป็นรายบุคคลมากกว่าทำเป็นกลุ่ม ในกลุ่มทักษะ และสร้างเสริมลักษณะนิสัย แต่ใน
 กลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ พบว่านักเรียนทำกิจกรรมเป็นกลุ่มมากกว่าทำเป็นรายบุคคล ในค่าน
 การพัฒนานักเรียนไค้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง พบว่านักเรียนมีความกล้าที่จะทำหรือกล้า
 แสดงออกมีอีตรามากที่สุด รองลงมาคือ นักเรียนไค้แก้ปัญหาตนเองไค้โดยมีครูทำหน้าที่ที่ใค้เพียง
 ซึ่งผลของการวิจัยไค้มีความสอดคล้องกับที่ไค้เสนอมาแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม จากการวิจัยของ
 เกื้อนเพ็ญ ฤกษ์อราม (2524 หน้า 17-20) เรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมาย
 ของการสอนภาษาไทยในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 กับพฤติกรรมการสอนของครู" ไค้แยก
 พฤติกรรมของครูออกเป็น 3 กลุ่ม ไค้แก่ ค่านการฝึกทักษะ ค่านการฝึกให้เรียนรู้จักคิด มี
 เหตุผล และค่านการสร้างบรรยากาศในการเรียน พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูไม่
 สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของการสอนภาษาไทย ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในทุกกลุ่มพฤติกรรม
 จากผลการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของครูในระยะ เริ่มแรกของการใช้หลักสูตรทำให้ไค้ข้อสรุป

ว่า ส่วนใหญ่แล้วครูยังใช้ชีวิตการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง ครูมีบทบาทมากเกินไปในการเรียนการสอน และยังมีพฤติกรรมการสอนที่ไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการสอนอีกด้วย แต่มีแนวโน้มว่าครูจะมีการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกและสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนได้มากขึ้น

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีการนำหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ไปใช้ในโรงเรียนมาเป็นเวลานานหลายปี แต่พฤติกรรมการสอนของครูก็ยังไม่พัฒนาไปในทางที่สอดคล้องกับแนวทางการใช้หลักสูตร ดังที่ปรากฏจากรายงานการวิจัย เรื่อง "การศึกษาสภาพแวดล้อมในห้องเรียน พฤติกรรมของครู และพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา" โดยศูนย์พัฒนาศึกษาแห่งชาติ (พวงมหาวิทยาลัย 2529 หน้า 73) พบว่า ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่มีคุณลักษณะที่ดี แต่ก็จะใช้ชีวิตสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ ครูมีบทบาทมากในการสอน ส่วนทักษะในการสอนที่ครูใช้มากที่สุด คือ ทักษะการรักษาวินัย รองลงไปคือทักษะการสื่อความรู้ในเนื้อหาวิชา และการให้คำปรึกษาหารือ ส่วนทักษะที่ใช้น้อยที่สุด คือ ทักษะการตั้งคำถาม นอกจากนี้จากรายงานผลการวิจัย "โครงการสภาพแวดล้อมห้องเรียน ระยะที่ 1" ของกรมการฝึกหัดครู (2529) ซึ่งได้ศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์ในชั้นเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการสอนทั้งชั้น โดยครูยืนอธิบาย/สาธิตอยู่หน้าชั้น (ร้อยละ 54.39) รองลงไปคือนักเรียนทำแบบฝึกหัดข้อเขียนอยู่ที่ที่นั่งของตน (ร้อยละ 29.42) เมื่อรวมกิจกรรมทั้งสองอย่างนี้แล้ว เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นถึงร้อยละ 84 ของจำนวนกิจกรรมทั้งหมด ส่วนบทบาทของครูในชั้นเรียนนั้น ปรากฏว่าครูมีบทบาททำปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนถึงร้อยละ 75.72 รองลงไปคือการตรวจสอบดูแล และในคำแนะนำแก่นักเรียน ร้อยละ 20.28 ซึ่งค่อนข้างต่ำ การทำปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนของครูนั้นปรากฏว่าส่วนใหญ่จะเป็นปฏิสัมพันธ์จากครูไปยังนักเรียนทั้งชั้นถึงร้อยละ 62.47 รองลงไปคือจากครูไปยังนักเรียนเป็นรายบุคคลร้อยละ 15.72 เพื่อพิจารณาถึงชนิดของปฏิสัมพันธ์ ปรากฏว่าส่วนใหญ่แล้วครูจะมีปฏิสัมพันธ์ 6 ชนิด คือ การอธิบายโดยไม่มีวัสดุอุปกรณ์ประกอบ การอธิบายโดยมีวัสดุอุปกรณ์ประกอบ การถามคำถามทบทวน/ความจำ การตอบคำถามโดยครู/นักเรียน การเงี่ยบหรือไม่มีปฏิสัมพันธ์ทางวาจาและการกระทำอันเป็นกระบวนการ

ค่าเนื้องาน ซึ่งทั้งหมดรวมกันแล้วมีปริมาณถึง ร้อยละ 77 ซึ่งผลจากการวิจัยของกรมศึกษา
 ครูนี้มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประยูร ฉิมพลี (2530) ในเรื่อง "การศึกษา
 พฤติกรรมการเรียนการสอน และการใช้อุปกรณ์การสอนของครู กลุ่มสร้างเสริมประสพ
 การณชีวิต ชั้น ป.4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง" โดยใช้เครื่องมือที่
 ยึดแนวทางของ แฟลนเคอร์ (Ned A. Flanders) พบว่า พฤติกรรมการสอนของครู
 โดยส่วนรวมมีร้อยละ 54.52 ของพฤติกรรมทั้งหมด โดยแสดงพฤติกรรมที่มีอิทธิพลทางตรง
 ร้อยละ 66.08 และเป็นพฤติกรรมทางอ้อม ร้อยละ 32.14

จากงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครูในด้านการดำเนินการสอนที่ได้
 เสนอนานมาแล้ว สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่ครูยังจัดการเรียนการสอน และมีพฤติกรรมการ
 สอนที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ กล่าวคือ ยังคงใช้วิธีการเรียนการ
 สอนที่ครูเป็นศูนย์กลาง และครูยังมีบทบาทในการเรียนการสอนมากกว่านักเรียน

(2) พฤติกรรมการสอนด้านการใช้อุปกรณ์การเรียนการสอน ในด้านการใช้
 อุปกรณ์การสอนนั้น กุสวดี เรืองเกษ โค้ท่าการศึกษาเรื่อง "พฤติกรรมการสอนของครู
 คำนการเตรียมการสอนและการใช้อุปกรณ์การสอน" พบว่า ครูที่มีเพศ วุฒิ จำนวนปีที่ทำ
 การสอน ระดับชั้นที่สอนและสังกัดของโรงเรียนต่างกันนั้น มีพฤติกรรมการใช้อุปกรณ์
 การสอนไม่แตกต่างกัน และพบว่าครูจะใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์
 ประกอบหลายประการ เช่น อุปกรณ์การสอนมีเพียงพอหรือไม่ และอยู่ในสภาพที่ครูสามารถ
 หยิบมาใช้ได้อย่างสะดวกสบาย และยังขึ้นอยู่กับลักษณะส่วนตัวของครูแต่ละคน ครูที่มีการเตรียม
 การสอนมากก็มีการใช้อุปกรณ์การสอนมากด้วย (กุสวดี เรืองเกษ, 2518) ทอมมาจาก
 การวิจัยของกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2524, หน้า 23-29) ซึ่งได้ทำการวิจัย
 เรื่อง "พฤติกรรมการเรียนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2" พบว่าในด้านการใช้
 อุปกรณ์การสอนนั้น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มประสบการณ์ที่มีการใช้อุปกรณ์การสอนมากกว่า
 การไม่ใช้ ได้แก่ กลุ่มทักษะภาษาไทย กลุ่มสร้างเสริมประสพการณชีวิต และกลุ่มการงาน
 และพื้นฐานอาชีพ ส่วนในชั้นประถมปีที่ 2 นั้น กลุ่มประสบการณ์ที่มีการใช้อุปกรณ์การสอนมาก
 กว่าไม่ใช้ คือ กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มสร้างเสริมทักษะนิสัย โดยกลุ่ม

ประสบการณ์ที่ชูปกรณ์ใดเหมาะสมกับเนื้อหา คือ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เกี่ยวกับ
 ลักษณะของการใช้ชูปกรณ์การเรียนการสอนนั้น จากการศึกษาของ ประยูร นิมพลี
 (2530) เรื่อง "การศึกษาพฤติกรรมการเรียนการสอน และการใช้ชูปกรณ์การสอนของ
 ครู กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้น ป.4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
 ลำปาง" พบว่า การใช้ชูปกรณ์การสอนของครูในช่วง 40 นาที ของการเรียนการสอน
 ครูใช้ชูปกรณ์ กระดานดำ/ชอล์กมากที่สุด (ร้อยละ 19.52) และอุปกรณ์ที่ครูใช้น้อยที่สุด
 โคนก แขนงูมิ (ร้อยละ 1.59) ในช่วง 4 นาทีแรก ครูใช้ชูปกรณ์การสอนมากที่สุด จาก
 ผลการวิจัยที่ได้นำเสนอมาแล้วสรุปไว้ว่า ในค่านการใช้ชูปกรณ์การเรียนการสอนนั้น มีแนวโน้มว่าครูจะ
 มีการใช้วัสดุชูปกรณ์การสอนประกอบในการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้น โดยจะใช้ในการ
 นำเข้าสู่บทเรียน (4 นาทีแรก) มากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามอุปกรณ์ที่ครูใช้มากที่สุดก็คือ
 กระดานดำ กับชอล์ก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินการสอนของครูว่า
 ส่วนใหญ่ครูยังคงสอนโดยการอธิบายแก่นักเรียน ถึงแม้ว่าจะมีการใช้วัสดุชูปกรณ์เพิ่มขึ้น
 แต่ก็ยังมีครูอีกส่วนหนึ่งซึ่งมีปัญหาในการผลิตและการใช้สื่อการเรียน ดังที่ ประสงค์ พินด
 (2530 หน้า 39-42) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ปัญหาการผลิต และการใช้สื่อการสอน
 ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร" ได้
 พบว่า ปัญหาในค่านการผลิต คือ ครูส่วนมากมีภาระหน้าที่ในการสอนและทำกิจกรรมต่าง
 มาก ทำให้ไม่มีเวลาในการผลิตสื่อ งบประมาณจากทางโรงเรียนที่จะสนับสนุนการผลิตก็
 น้อยไม่เพียงพอ และครูยังขาดความรู้ ทักษะ ขาดประสบการณ์และผู้นำในการผลิตสื่ออีก
 ด้วย ส่วนในค่านการใช้สื่อการสอน คือ ครูไม่มีเวลาในการเตรียมสื่อการสอนในชั้นเรียน
 มีนักเรียนมากไม่เหมาะในการใช้สื่อ สื่อการสอนในโรงเรียนมีน้อยไม่เพียงพอต่อการใช้
 และหาสื่อให้ตรงจุดมุ่งหมายในการสอนยาก อย่างไรก็ตามปัญหาต่าง ๆ นี้อยู่ในเกณฑ์ระดับ
 ปานกลางเท่านั้น

จากข้อมูลในเรื่องพฤติกรรมการสอนของครูประถมศึกษาที่ได้เสนอมานี้ทั้งหมด
 นั้นสรุปได้ว่า พฤติกรรมการสอนของครูส่วนใหญ่ยังไม่สอดคล้องกับแนวทางการใช้หลักสูตร
 ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในค่านวิธีการเรียนการสอน และบทบาทของครู แต่อย่างไร

ก็ตาม ในด้านการสร้างบรรยากาศในการเรียนขณะที่ดำเนินการสอน และการให้สื่อการสอนนั้น มีแนวโน้มว่าจะดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพบุลย์ แจ่มพงษ์ (2528) เรื่อง "การรับรู้ เจตคติ และการปฏิบัติของครูประถมศึกษาในเรื่องพฤติกรรมของครูที่หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ของการ (กรณีศึกษา อำเภอภาชี พระนครศรีอยุธยา)" ที่พบว่าครูมีการรับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในด้านการสอนตามแนวทางของหลักสูตร พ.ศ.2521 ถูกต้องประมาณร้อยละ 65 และครูเกือบทั้งหมดมีเจตคติในเชิงเห็นด้วยกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในด้านการสอนนี้ แต่อย่างไรก็ตาม ครูยังมีพฤติกรรมการปฏิบัติในด้านการสอนแบบยึดตัวครูเป็นศูนย์กลางประมาณร้อยละ 90

จากผลการวิจัยของ ไพบุลย์ แจ่มพงษ์ เป็นสิ่งที่น่าคิดว่า สาเหตุใดที่ทำให้ครูส่วนใหญ่ยังคงมีพฤติกรรมการสอนที่ไม่พึงประสงค์ ทั้ง ๆ ที่มีเจตคติในเชิงเห็นด้วยกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการสอนตามแนวทางการใช้หลักสูตร อย่างไรก็ตามสามารถอธิบายได้ว่า อาจเกิดขึ้นจากสาเหตุอย่างน้อย 4 ประการ คือ

(1) เนื่องจาก ครูประถมศึกษาจะต้องรับภาระในการสอนโดยเฉลี่ย 25 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วต้องทำการสอนหลายกลุ่มประสบการณ์ และยังได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานหรือกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียน เช่น งานด้านธุรการ การเงิน พัสดุ งานกิจการนักเรียน เป็นต้น จึงทำให้ครูไม่มีเวลาในการเตรียมการสอน และจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับแนวทางการใช้หลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งมีจำนวนบุคลากรจำกัด

(2) ครูมีรายได้น้อยเพียงพอกับภาวะค่าครองชีพ จึงทำให้ต้องดิ้นรนหาเงินหารายได้พิเศษ หรือประกอบอาชีพอื่น ๆ ทำให้ครูเอาใจใส่ในการสอนตามหน้าที่น้อยลง เนื่องจากไม่มีเวลา

(3) ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งสำคัญมาก เพราะมีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของครูโดยตรง ถ้าครูมีความพึงพอใจสูง ย่อมเต็มใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ควร ส่วนครูที่มีความพึงพอใจต่ำ อาจเฉื่อยชา และมีประสิทธิภาพต่ำ

(4) ลักษณะและปัญหาส่วนตัว ของครูแต่ละคน เช่น ทึนเพเคิม ปัญหาในครอบครัว เป็นต้น

(มหาวิทยาลัยสุโขทัยวิทยา, 2524 หน้า 148-150)

9. พฤติกรรมของครูที่จัดการเรียนการสอนโดยวิธีสื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน

จากปัญหาในท่านพฤติกรรมการสอนของครูประถมศึกษาดังกล่าว สื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนจึงสามารถใช้เป็นเครื่องมือที่จะช่วยปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นได้ ทั้งนี้เนื่องจากสื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนช่วยแก้ไขข้อบกพร่องในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่ว ๆ ไปได้ดังนี้

(1) ด้านวิธีการสอน เพราะภายในสื่อการเรียนได้บรรจุวิธีการสอนและกิจกรรมที่เหมาะสมกับจุดประสงค์ และสอดคล้องกับหลักสูตรไว้ในนั้น ซึ่งจะมีคำชี้แจงคำแนะนำต่าง ๆ เพื่อให้ครูและนักเรียนเข้าใจและปฏิบัติตามได้

(2) ด้านอุปกรณ์การสอน เพราะครูที่ใช้สื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนแทบจะไม่ต้องสร้างอุปกรณ์การสอนเพิ่มเติมเลย

(3) ด้านการเตรียมการสอน เพราะสื่อการเรียนนี้ครูไม่ต้องเตรียมการสอนมาก สามารถนำไปใช้ได้เลย

(4) ด้านการควบคุมชั้นและบรรยากาศในห้องเรียน เพราะกิจกรรมและวิธีการเรียนการสอนในสื่อการเรียนนั้นมีหลากหลายไม่ซ้ำซากจำเจ มีลักษณะท้าทายและกระตุ้นให้นักเรียนสนใจไม่เบื่อหน่าย สนุกสนาน และสามารถตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้เด็กได้เรียนตามความสามารถ หรือเรียนเป็นกลุ่มก็ได้

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนจะมีคุณสมบัติที่ดีที่จะช่วยปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นได้ แต่ถ้ามหาว่าครูใช้สื่อการเรียนในการจัดการเรียนการสอน โดยไม่ยอมรับ ไม่มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักการวิธีการของสื่อการเรียน หรือไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำที่โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนได้เสนอไว้

ย่อมจะทำให้การใช้สื่อการเรียนนั้นประสบความสำเร็จมากกว่า ทั้งนี้ พฤติกรรมในการจัดการเรียนการสอนของครู จึงเป็นหัวใจที่สำคัญของการใช้สื่อการเรียน เนื่องจากสื่อการเรียนไม่ใช่ครู แต่เป็นเครื่องมือของครูทำหน้าที่บางอย่างแทนครูเท่านั้น ทั้งนี้ ครูจะต้องให้คำแนะนำให้นักเรียนเข้าใจ และการที่นักเรียนจะเรียนด้วยตนเองได้นั้นต้องอาศัยปัจจัยบางประการ ได้แก่ ความเข้าใจในวิธีเรียนหรือกระบวนการเรียน ความรับผิดชอบ ความมีวินัยในตนเอง และความสามารถในการอ่าน หากความเข้าใจ คำสั่ง คำแนะนำของนักเรียน ซึ่งจะต้องอาศัยความช่วยเหลือจากครูอย่างมากในระยะแรก ๆ (วิจิตศรีจอมแปลง 2527 หน้า 83-84)

จากแบบนิเทศ์ โรงเรียนในโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย (2530) สามารถสรุปถึงลักษณะพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูที่จัดการเรียนการสอน โดยใช้สื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนในจังหวัดเชียงรายได้ดังนี้

- (1) ศึกษาแบบเรียนสำเนา ระบุให้เข้าใจทุกชั้นตอนก่อนสอนทุกครั้ง
- (2) ใช้เล่มขาว-เหตุการณ์ วันสำคัญในคาบแรกของทุกวันจันทร์ พุธ ศุกร์ โดยสอนตามคำแนะนำ และกิจกรรมที่กำหนดให้ทุกชั้นตอน
- (3) จัดให้นักเรียนนั่งเป็นกลุ่มและผลัดเปลี่ยนกลุ่ม เกือบละ 1 ครั้ง ผลัดเปลี่ยนกันเป็นหัวหน้ากลุ่มละ 1 วัน หรือ 1 สัปดาห์
- (4) บอกบทบาทหน้าที่ของหัวหน้า เลขานุการ และสมาชิกกลุ่ม ฝึกให้ทำหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง
- (5) บอกเหตุผลของการให้นักเรียนนั่งเป็นกลุ่มเสมอ
- (6) ฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกัน ครูสังเกตควบคุมให้ใช้กระบวนการกลุ่ม
- (7) บอกให้นักเรียนทราบว่าใน 1 วัน จะต้องเรียนให้ได้ 7 บทเรียน โดยให้นักเรียนคุมเวลากันเอง
- (8) ชักชวนความเข้าใจกับนักเรียนก่อนมอบหมายงานให้ทำทุกครั้ง
- (9) ในการสอนนำ ครูต้องทำตามคำแนะนำทุกชั้นตอน

- (10) ฝึกให้นักเรียนตรวจงานกันเองตามที่แบบเรียนกำหนด
- (11) สอนไปตามที่แบบเรียนกำหนด ไม่ข้ามกิจกรรมไม่ข้ามขั้นตอน
- (12) เมื่อนักเรียนทำแบบฝึกฝึก กวดขันให้แกข้อฝึกทันที
- (13) ใช้เวลาว่างในขณะที่นักเรียนทำงานช่วยเหลือนักเรียนที่เรียนอ่อน
- (14) ช่อมเสริมนักเรียนที่เรียนอ่อน โดยให้แบบเรียนสำเร็จรูปเล่มหรือคอนสแตนต์นักเรียนไม่เข้าใจมาให้นักเรียนศึกษาอีกครั้ง โดยครูอธิบายแนะนำชี้แจงและให้งานไปทำเป็นการบ้าน
- (15) ประเมินผลท้ายหน่วยทุกครั้ง และตรวจสอบการผ่านจุดประสงค์ใน ป-02 ตามที่แบบเรียนกำหนด

แต่จากข้อมูลการนิเทศติดตามผลการใช้แบบเรียนสำเร็จรูปของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนพบปัญหาที่ทำให้โครงการนี้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนี้

- (1) ครูไม่ควบคุมชั้นเรียน ปล่อยให้เรียนแล้วไปทำงานส่วนตัว เช่น อ่านหนังสือ ดักเสื่อ เป็นต้น
- (2) ครูไม่เตรียมการสอนเมื่อถึงคาบที่ของปฏิบัติจริง นักเรียนไม่ได้เตรียมอุปกรณ์มา
- (3) ครูเน้นการสอนเฉพาะกลุ่มทักษะคือคณิตศาสตร์ และภาษาไทย
- (4) ไม่ยอมนำแบบเรียนสำเร็จรูปมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
- (5) โรงเรียนในโครงการฯ มักจะอยู่ไกลการคมนาคมลำบาก จึงมักขาดการนิเทศ ติดตามผลจากผู้รับผิดชอบ

(โครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน 2529 หน้า 31-33)

จะเห็นได้ว่าปัญหาที่พบส่วนใหญ่ เป็นปัญหาอันเกิดจากตัวครูผู้ใช้สื่อการเรียนนั่นเอง อย่างไรก็ตาม นิหรา อุษศิริ (2530 หน้า 350-352) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การติดตามผลการใช้สื่อของโรงเรียนส่งเสริมสมรรถภาพการสอน (RIT) โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในโครงการสองกลุ่มอายุ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น"

ใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม แบบสังเกตการสอน แบบสัมภาษณ์ และแบบทดสอบ โดยเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนในโครงการสองกลุ่มอายุทั้งที่ใช้สื่อการเรียนของ RIT และไม่ได้ใช้ พบว่า ครู มีการเตรียมการสอน จัดช่วงเวลาใหม่จากที่สื่อ RIT ได้กำหนด ก่อนการใช้สื่อการเรียน จะมีการสร้างความพร้อมให้แก่ นักเรียน โดยการนำเข้าสู่บทเรียน ขณะที่สอนครูคอยดูแลนักเรียน อธิบายเพิ่มเติมเมื่อนักเรียนเกิดปัญหาขึ้น สิ่งที่ครูปฏิบัติน้อย คือ การนำหนังสือหรือเอกสารอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากสื่อการเรียนกำหนดมาใช้ นักเรียน จัดให้นักเรียนเรียนเป็นกลุ่มมีการเปลี่ยนหัวหน้ากลุ่มตามวาระที่กำหนด การใช้สื่อการเรียนนั้นครูจะสอนไปตามลำดับทุกหน้าของสื่อ โดยให้นักเรียนเป็นผู้ตรวจแบบฝึกเอง แล้วครูจะตรวจซ้ำอีกครั้ง นักเรียนในโครงการสองกลุ่มอายุที่ใช้สื่อ RIT มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย และคณิตศาสตร์) สูงกว่านักเรียนในโครงการสองกลุ่มอายุที่เรียนโดยไม่ใช้สื่อ

สรุปได้ว่า พฤติกรรมของครูที่ใช้สื่อการเรียนของโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอนมีความสอดคล้องกับแนวทางที่กำหนดไว้ และสื่อการเรียนของโครงการสมรรถภาพการสอนสามารถช่วยทำให้คุณภาพการศึกษาคืบขึ้น

10. การศึกษาพฤติกรรมการสอน

จากแนวความคิดที่เชื่อว่า การสอนเป็นพฤติกรรมที่สามารถศึกษาได้ โดยการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล และเป็นพฤติกรรมที่สามารถควบคุม เปลี่ยนแปลงได้ (นิพนธ์ ไทยพานิช, 2527) ดังนั้น จึงได้มีการศึกษาค้นคว้าเครื่องมือ สังเกต และวิเคราะห์ พฤติกรรมในชั้นเรียน สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปข้อมูล เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงการสอน ปรับปรุงหลักสูตร เพื่อการวิจัยทางการศึกษาและนำไปใช้สำหรับนิเทศการสอน (สันต์ ชรรมบำรุง 2526 หน้า 111) การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครู สามารถดำเนินการได้ 2 รูปแบบ คือ การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ซึ่ง

มีรายละเอียดดังนี้

ก. การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

ข้อมูลเชิงปริมาณที่พบเสมอ ๆ มี 2 ลักษณะ คือ ความถี่ หรือปริมาณ จำนวน ฯลฯ และระดับของการประเมินค่า การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครูเชิงปริมาณ จึงรวบรวมข้อมูลอื่นเป็นพฤติกรรมการสอนของครูโดยตรง และองค์ประกอบอื่นที่เกี่ยวข้องในลักษณะของความถี่ และการประเมินค่าโดยใช้เกณฑ์ประเมินเป็นตัวเลข ชั้นแรกของการรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมคือ การจำแนกภาพรวมของกระบวนการเรียนการสอนเป็นคำแปรพฤติกรรม ซึ่งอาจมีลักษณะเป็นคำแปรแบบอ้างอิงรวม (High-inference) และคำแปรอ้างอิงเฉพาะ (Low-inference) การจำแนกคำแปรนั้น ส่วนมากจะอาศัยหลักทฤษฎีเชิงจิตวิทยา และเชิงปรัชญา ชั้นต่อไปก็เป็นการสร้างเครื่องมือ และดำเนินการหาความเชื่อมั่น ตรวจสอบความถูกต้องของความเหมาะสมในเนื้อหาของเครื่องมือ ชั้นสุดท้ายคือ การฝึกอบรมผู้ใช้เครื่องมือหรือผู้เก็บข้อมูล (มาตี นิสสัยสุข 2529 หน้า 7) สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) เครื่องมือที่ใช้สังเกตพฤติกรรมเพียงคำานใดคำานหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว (Category System) เป็นเครื่องมือที่จำกัดวิธีการการสังเกตเฉพาะพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยจำแนกพฤติกรรมออกเป็นประเภท แต่ละประเภทมีหมายเลข หรือสัญลักษณ์ประจำพฤติกรรมแทน ผู้บันทึกพฤติกรรมจะต้องศึกษาและจดจำสัญลักษณ์ประจำแต่ละประเภทให้แม่นยำ การสังเกตพฤติกรรมการสอนนั้นจะสังเกตในห้องเรียน โดยตรงหรือวิดีโอเทปก็ได้ และการบันทึกพฤติกรรมจะหาในช่วงเวลาจำกัด เช่น เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมทางวาจาของ เนค เอ แฟลนเคอร์ (Ned A. Flanders) เครื่องมือสังเกตพฤติกรรมของ ริชาร์ด แอล โอเบอร์ และคณะ (Richard L. Ober and Others)

(2) เครื่องมือที่สังเกตพฤติกรรมในหลายคำาน (Sign System) เป็นเครื่องมือที่ประกอบด้วยรายการพฤติกรรมต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น หรืออาจจะไม่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่สังเกต ผู้สังเกตจะบันทึกหรือทำเครื่องหมายในช่วงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในแบบฟอร์ม

โดยไม่คำนึงถึงความถี่ของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาทั้งหมดของการสังเกต เช่น เครื่องมือสังเกตของ โคนาลด์ เอ็ม. เมคเลย์ และ แฮโรลด์ อี. มิท เซล (Donald M. Medley & Harold E. Mitzel) และเครื่องมือสังเกตพฤติกรรมของคูเยวีย์และ พัฒนาการสอนของมหาวิทยาลัยแสตนฟอร์ด (Stanford University) เป็นต้น

ข. การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครูได้พัฒนามาจากผลงานของนักการศึกษาที่มีชื่อเสียง เช่น จอห์น ดีวีย์ (John Dewey) และ บอยด์ โบก (Boyd Bode) ผู้เป็นนักวิจารณ์การศึกษาเชิงคุณภาพที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง การเก็บข้อมูลชนิดนี้ ส่วนมากใช้ใน การศึกษารายกรณี ข้อมูลที่ได้รับจะสะท้อนถึงภาพรวม ของสิ่งที่ต้องการประเมินหรือศึกษาในลักษณะของการบรรยายรายละเอียดของลักษณะสิ่งของ สภาพแวดล้อม เหตุการณ์ หรือการกระทำ ดังนั้น การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพส่วนมากจึงใช้วิธีการสังเกต และสัมภาษณ์ และบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดในลักษณะพรรณนาความ (มาตี นิสสัยสุข 2529 หน้า 8)

แต่อย่างไรก็ตาม วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพต่างก็มีข้อดี และข้อจำกัดอยู่ในตัว เพื่อเป็นการตอบปัญหาว่าวิธีการวิจัยแบบใดเหมาะสมที่สุด ในการศึกษาข้อมูลที่มีเนื้อหาประเภทใด เซลคิทซ์ (Zelditch, 1962) อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช (2521 หน้า 27) ได้สร้างตารางแสดงความเหมาะสมของการเลือกวิธีต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ลิขสิทธิ์ © by Chiang Mai University
All rights reserved

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประเภทของข้อมูล	การเจ้านับและ การไขกลุ่มตัวอย่าง	การสังเกตโดยเขา มีส่วนร่วม	การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าว (informant)
จำนวน, การกระจาย และความถี่	นิยมใช้กันมาก และ เหมาะสมที่สุด	ไม่ใช้ข้อมูลเพียงพอ และ ขาดประสิทธิภาพ	มักจะไม่ใช่ข้อมูลเพียงพอ แต่ถ้าใช้ก็ถือว่ามีประสิทธิภาพ
เหตุการณ์, เรื่องราว บันทึกสิ่งที่เกิดขึ้น	ไม่ใช่ข้อมูลเพียงพอ โดยตัวเอง, ขาด ประสิทธิภาพ	นิยมใช้กันมาก และเหมาะสม ที่สุด	จะใช้ข้อมูลเพียงพอและมี ประสิทธิภาพถ้าหากช่วย ความระมัดระวัง
ระเบียบกฎเกณฑ์และ ข้อกำหนดที่สังคมรับรู้	ใช้ข้อมูลเพียงพอแต่ ขาดประสิทธิภาพ	ใช้ข้อมูลเพียงพอ แต่ไม่มี ประสิทธิภาพ ยกเว้นแต่ ข้อมูลเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่ ไม่ใช่บันทึกไว้เป็นลาย ลักษณ์อักษร	นิยมใช้กันมาก และ เหมาะสมที่สุด

เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาหรือบันทึกพฤติกรรมของครู อันเป็นเหตุ
การณ์ หรือสิ่งที่เกิดขึ้น ในระหว่างการเรียนการสอน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเก็บรวบรวม
ข้อมูล โดยการสังเกต และการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ตามที่ได้อธิบายไว้ในตารางข้างกล่าว